

TOOTJAVASTUTUS ELEKTROONIKAROMU, ROMUSÕIDUKITE, VANAREHVIDE NING PATAREI- JA AKUJÄÄTMETE KÄITLEMISEL

Juhendeid õigusaktide nõuete täitmiseks

1. Probleemtooted ja neist tekkinud jäätmed – miks neid koguda ja taaskasutada?	3
2. Lühiülevaade õigusaktidest	4
2.1 Kes on tootja ja mis on tema kohustused?	4
2.2 Arvestus- ja aruandluskohustus	6
2.3 Probleemtoodetele kehtestatud keelud ja piirangud	7
3. Elektroonikaromu kogumine ja taaskasutamine	8
3.1 Elektri- ja elektroonikaseadmed, millele rakendatakse tootjavastutust	8
3.2 Osapooled ja nende rollid	10
3.3 Tootjate kohustused	11
3.3.1 Märgistamise ja teavitamise kohustus	12
3.3.2 Kogumis- ja tagasivõtukohustus	13
3.3.3 Kogumise määrad ja taaskasutamise sihtarvud	15
3.4 Elektroonikaromu käitlusnõuded	17
4. Patareide ja akude kogumine ja taaskasutamine	18
4.1 Patareid ja akud, millele rakendatakse tootjavastutust	18
4.2 Osapooled ja nende rollid	19
4.3 Tootjate kohustused	20
4.3.1 Märgistamise ja teavitamise kohustus	21
4.3.2 Kogumis- ja tagasivõtukohustus	22
4.3.3 Kogumise määrad ja taaskasutamise sihtarvud	23
4.4 Patarei- ja akujäätmete käitlusnõuded	24
5. Romusõidukite kogumine ja taaskasutamine	25
5.1 Mootorsõidukid, millele rakendatakse tootjavastutust	25
5.2 Osapooled ja nende rollid	25
5.3 Tootjate kohustused	27
5.3.1 Teavitamise kohustus	27
5.3.2 Kogumis- ja tagasivõtukohustus	27
5.3.3 Kordus- ja taaskasutuskohustus	28
5.4 Romusõidukite käitlusnõuded	29
6. Rehvidest tekkinud jäätmete kogumine ja taaskasutamine	30
6.1 Rehvid, millele rakendatakse tootjavastutust	30
6.2 Osapooled ja nende rollid	30
6.3 Tootjate kohustused	31

Koostaja: Harri Moora
Trükise väljaandmiskulud kattis Keskkonnaministeerium

KESKKONNAMINISTEERIUM

Kujundus ja trükk: Ecoprint, 2009

roheline trükkis

Trükitud 100% taastoodetud paberile Cyclus looduslike
õlide ja vaikude baasil valmistatud värvidega ©Ecoprint

1. Probleemtooted ja neist tekkinud jäätmed – miks neid koguda ja taaskasutada?

Probleemtoode (nt elektri- ja elektroonikaseadmed, patareid ja akud, mootorsõidukid ja nende osad, rehvid) on toode, mille jäätmed põhjustavad või võivad põhjustada tervise- või keskkonnohutu, keskkonnahäiringuid või keskkonna ülemäärast koormust. Üha suurenev tarbimine ja uute turgude teke on viinud selleni, et probleemtoodetest tekkivad jäätmed on üks kõige kiiremini kasvav jäätmevoog.

Hinnanguliselt suurenevad Euroopa Liidu liikmesriikides elektroonikaromu kogused muude jäätmetega võrreldes kolm korda kiiremini. Elektroonikaromu tekkis 1998. aastal 6 mln tonni – umbes 4% olmejäätmete üldmahust. Praegu tekib seda ligikaudu 8 mln tonni, viie aasta pärast hinnanguliselt juba 12 mln tonni aastas. Ka sõiduaudote tootmine on Euroopa Liidu riikides viimase 20 aasta jooksul pidevalt suurenenud, lähenedes juba 15 mln autoni aastas. Igal aastal kogutakse ja käideldakse Euroopas ligikaudu 9 mln autot.

Eestiski on viimase kümne aasta jooksul elektri- ja elektroonikaseadmete (edaspidi *EE-seadmete*), mootorsõidukite ja muude probleemtoodete hulk plahvatuslikult suurenenud. Elektroonikaromu tekib Eestis hinnanguliselt ligikaudu 9000 tonni aastas, kusjuures impordistatistikal tuginedes võib arvata, et nimetatud jäätmekoguste kasv on ligikaudu 5% aastas.¹ Kui 1990. aastate esimesel poolel toodi lääneriikidest Eestisse valdavalt kasutatud mootorsõidukeid, siis viimastel aastatel on jõudsalt suurenenud ka uute sõidukite registreerimine. Samas on just varem Eestisse toodud kasutatud sõidukid muutumas romuks, mis vajab kogumist ja keskkonnohutu kätlemist.

Probleemtoodetest tekkivate jäätmete keskkonnohutu kogumise ja taaskasutamise osas on meil siiski veel palju teha. Siiski on veel üldlevinud tava, et väiksemad EE-seadmed ja patareid kipuvad rändama prügikonteinerisse, suuremad EE-seadmed seisavad aga kuskil panipaigas, neid sokutatatakse prügikonteineri kõrvale, või mis veelgi hullem, ka loodusesse. Romusõidukitest on seniajani taaskasutatud peamiselt metallosi, samas kui muud materjalid (nt plast, kumm, klaas) ladestatakse enamasti veel prügilattesse.

Kas tead, et:

- ⇒ ühe personaalarvuti tootmine tekitab 1500 kg
- ⇒ ühe sülearvuti tootmine tekitab 400 kg
- ⇒ ühe mobiiltelefoni tootmine tekitab 75 kg

JÄÄTMEID

Kas tead, et:

- ⇒ ligikaudu 25% romusõidukist on ohtlikud jäätmed

¹ EES-Ringluse andmetel.

EE-seadmetest ja patareidest, samuti mootorsõidukitest ja nende osadest tekkinud jäätmed sisaldavad ohtlikke aineid. Kui need keskkonda (k.a tavajäätmete prügilasse) satuvad või kui jäätmeid nõuetekohaselt ei käidelda, võivad need põhjustada tõsiseid tervise- ja keskkonnaprobleeme. Nende vältimiseks on hädavajalik vähendada ja asendada sõidukites ning EE-seadmetes, akudes ja patareides sisalduvaid ohtlikke aineid ning tagada, et tekkinud jäätmed ei satuks keskkonda. Samuti on oluline, et probleemtoodetest tekkinud jäätmed kogutaks, hoitaks ja käideldaks sellekohaseid nõudeid silmas pidades.

Loodusvarade ja energia säästliku kasutamise seisukohast on oluline suunata võimalikult suur kogus probleemtoodetes sisalduvatest materjalidest taaskasutusse.

See kõik eeldab osapooltelt, tootjatest kuni lõppkasutajateni, panustamist nende valmistatud, edasimüüdud või kasutatud probleemtoodetest tekkinud jäätmete kogumis- ja taaskasutussüsteemi elluviimisesse.

2. Lühülevaade õigusaktidest

EE-seadmetes, patareides ja akudes ning mootorsõidukites ja nende osades sisalduvate teatavate ohtlike ainete kasutamise piirangute ning nendest nn probleemtoodetest tekkivate jäätmete kogumise, taaskasutamise ja käitlemise nõuded on Euroopa Liidu tasandil sätestatud järgmiste direktiividega:

- Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2002/96/EÜ elektri- ja elektroonikaseadmete jäätmete kohta
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2006/66/EÜ, mis käsitleb patareisid ja akusid
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2000/53/EÜ kasutuselt kõrvaldatud sõidukite kohta
- Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiv 2002/95/EÜ teatavate ohtlike ainete kasutamise piiramise kohta elektri- ja elektroonikaseadmetes

Nende Euroopa Liidu direktiivide nõuded on üle võetud Eesti õigusesse 28. jaanuaril 2004. aastal vastu võetud **jäätmeseaduse ja selle alamaktidega**.

Kõik õigusaktid leiab kas Riigi Teatajast <https://www.riigiteataja.ee> või Keskkonnaministeeriumi kodulehelt <http://www.envir.ee/1002>.

2.1 Kes on tootja ja mis on tema kohustused?

Jäätmeseadus määratleb **tootja** mõiste, mis põhimõtteliselt kehtib kõikide isikute kohta, kellele probleemtoodetega seoses langeb tootjavastutuse kohustus. Samas on elektri- ja elektroonikaseadmete valdkonnas tootja mõistet mõneti täpsustatud (vt ptk 3.2).

KES ON TOOTJA?

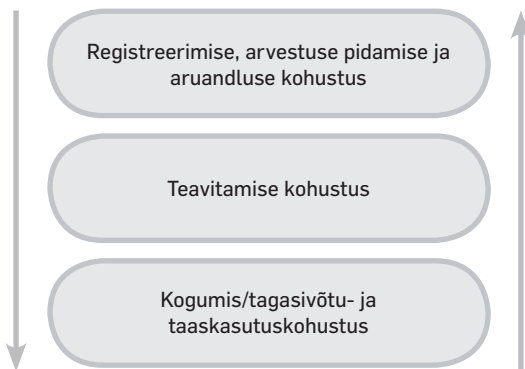
.....

Tootja on isik, kes:

1. valmistab ja müüb tooteid oma kaubamärgi või -nimetuse all;
2. veab sisse tooteid Eestisse majandus- või kutsetegevusena.

Kuna Eestis valmistatakse probleemtooteid ainult piiratud koguses, siis langevad meil tootja mõiste alla eelkõige nende toodete maaletoojad ehk siis need isikud, kes probleemtooteid esimest korda Eesti turule lasevad. **Turule laskmine** on tegevus, millega toode tehakse liikmesriigis esmakordselt kättesaadavaks kas levitamiseks või kasutusele võtmiseks.

Õigusaktidega on tootjale kehtestatud terve rida kohustusi.

Probleemtoodete tootja olulisemad kohustused

Jäätmeseadus kehtestab **tootjavastutuse põhimõtte**, mille kohaselt peab tootja tagama tema valmistatud, edasimüüdud või sisseveetud ja turule lastud probleemtootest tekkivate jäätmete **kogumise** ja nende **taaskasutamise või nõuetekohase kõrvaldamise**. Seejuures peab nende tegevustega seotud kulud kandma tootja. See tähendab, et tootjad peavad korraldama oma toodetest tekkinud jäätmete tagasivõtmise ja kogumise ning taaskasutamise ja käitlemise ilma selleks üldjuhul lõppkasutajalt tasu nõudmata. Kuigi lõppkasutajad ei pea probleemtoodet tagastades tasu maksma, tuleb arvestada seda, et kaudselt nad seda siiski teevad, kuna tootjad lisavad nimetatud kulud toote müügihinna.

TOOTJA peab tagama tema turule lastud probleemtootest tekkivate jäätmete kogumise ja nende taaskasutamise või nende kõrvaldamise, kusjuures nende tegevustega seotud kulud peab kandma tootja.

LÕPPKASUTAJAL on õigus tekkinud jäätmed tasuta üle anda tootjate poolt korraldatud kogumissüsteemi.

Täpsemad nõuded erinevate probleemtoodete (elektroonikaromud, patarei- ja akujäätmed, romusõidukid ja vanarehvid) tagasivõtmise ja kogumise ning taaskasutamise ja käitlemise kohta on sätestatud jäätmeseaduse alamaktidega. Nende nõuete ülevaade on antud käesoleva juhendmaterjali erinevaid probleemtooteid käsitlevates alapeatükkides.

Probleemtoodete kogumis- ja taaskasutussüsteemi toimimise seisukohast on oluline tootjate kohustus end probleemtooteregistris **registreerida** ja regulaarselt **andmeid registrisse esitada** (vt ptk 2.2). Üldjuhul on tootjale kehtestatud ka kohustus probleemtooteid vastavalt **märgistada** ning samuti **teavitada** avalikkust, sh lõppkasutajaid probleemtoodetest tekkinud jäätmete kogumise ja taaskasutamise toimimisest.

Tootja võib valida, kas ta täidab eespool nimetatud kohustused **individuaalselt** või annab oma kohustused üle **tootjate ühendusele ehk tootjavastutusorganisatsioonile (TVO)** kirjaliku lepingu alusel või TVO-ga ühinedes.

Et vältida ja vähendada probleemtoodetest tulenevat mõju keskkonnale ja inimese tervisele peavad tootjad järgima kehtestatud **probleemtoodete turule laskmisele kehtestatud keelde ning piiranguid** (vt ptk 2.3).

Peale selle sätestab jäätmeseadus terve rea **üldisi nõudeid ja kohustusi tootjatele jäätmetekke vähendamiseks ja tekkivate jäätmete keskkonnahoidlikuks kogumiseks**.

Muuhulgas peavad tootjad:

- 1) toodete valmistamisel piirama ohtlike ainete kasutamist ning hõlbustama jäätmete ringlussevõttu ja edendama teisese toorme kasutamist tootes;
- 2) arvestama toodetest tekkivate jäätmete keskkonnahoidliku käitlemise nõudeid, eelkõige taaskasutamise nõudeid tuleb arvesse võtta juba toodete kavandamisel ja projekteerimisel;
- 3) andma jäätmetekäitlejatele teavet kasutatud materjalide ja toote komponentide, ohtlike ainete olemasolu ja nende asukoha kohta tootes.

Viimati nimetatud põhimõtted ja kohustused on tootjavastutuse teemat käsitledes tihtipeale taga- plaanile jäetud. Samas on just nendel kohustustel, mis suunavad tootjaid mõtlema ja ka vastutama tootes sisalduvate ainete, koostisosade ja toote kui terviku eest alates toote valmistamisest kuni toote muutumiseni jäätmeteks, oluline osa kogu tootjavastutuse põhimõtte rakendamisel.

2.2 Arvestus- ja aruandluskohustus

Tootjavastutusel põhineva probleemtoodete kogumis- ja taaskasutussüsteemi toimimiseks on oluline omada ülevaadet valmistajatest ja maaletoojatest, nende poolt Eesti turule lastud probleemtoodetest ning neist tekkinud jäätmete kogumise, taaskasutamise ja käitlemise andmetest. Sellest lähtuvalt on jäätmeseaduse alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse 23. juuli 2009. aasta määrus nr 135 **“Probleemtooteregistri põhimäärus”**. Probleemtooteregistri põhimäärus reguleerib **probleemtooteregistri (PROTO)** toimimist ning täpsustab probleemtoodete tootjate registreerimise menetlust ja aruandlusega seotud küsimusi. PROTO toimib Eestis juba 2006. aasta veebruarist.

Kõik probleemtoodete tootjad (vt tootja määratlust ptk 2.1) peavad **registreerima** end PROTOs. Selleks peavad nad esitama registrisse andmed vastavalt määruse lisas 1 esitatud vormile. Iga tootja saab registreerimisel unikaalse registreeringu numbril.

Tootjad peavad **pidama arvestust** oma Eestis valmistatud, Eestisse sisse ja välja veetud probleemtoodete ning neist tekkinud jäätmete kogumise, taaskasutuse ja kõrvaldamise kohta ning esitama need andmed regulaarselt PROTOsse, tehes seda probleemtooteregistri määruse lisades esitatud registrikaardi vormide kohaselt. Registrikaardid on jagatud lisadesse probleemtoodete kaupade eraldi vormid on romusõidukite, vanarehvide, patareid- ja akujäätmete, mootorsõidukite (varu) osade kogumise ja käitlemise kohta. Muudest andmetest eraldi tuleb esitada ka andmed elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete taas- ja korduskasutamise kohta.

Eraldi tähelepanu tuleks pöörata tootja registreerimisel esitatavale **jäätmekäitluskavale** ja **avalikkuse teavitamise kavale**, mis peavad andma piisava ülevaate sellest, kuidas ettevõttel on kavas korraldada tema poolt turule lastud probleemtoodetest tekkivate jäätmekogumist, kogumissüsteemi toimimisest teavitamist ning kogutud jäätmekogumise nõuetekohast taaskasutust ja kõrvaldamist. Registrile esitatav jäätmekäitluskava ja avalikkuse teavitamise kava tuleb ajakohastada vastavalt vajadusele, kuid mitte harvem kui iga 3 aasta järel.

PROTO koosneb lisaks andmebaasile ja kanderahastusele, kande alusdokumentidele ja arhiivile ka **registripäevikust**, mida peetakse iga registrile andmeid esitava tootja kohta. Päevikusse kantakse kogu teave tootjaga seotud sissetulevate ja väljaminevate andmete kohta. Päevik annab nii registri volitatud töötajale kui ka järelevalveasutusele täpse ülevaate sellest, millal tootja on esitanud registrile alusdokumendid või kinnitanud registris aruande. Muuhulgas saab vaadata ka varasemaid kandeid. Tootja saab kõiki päeviku kandeid ka ise näha.

Andmed tuleb esitada registrile **kord kvartalis igale kvartalile järgneva kuu 25. kuupäevaks**. Lisaks sellele on tootja kohustatud teatama registrile viivitamata andmete muutumisest või tegevuse lõpetamisest. Registrisse esitatud andmete õigsuse eest vastutab andmete esitaja.

Juhul kui ettevõtte on TVO liige või ta on oma kohustused üle andnud TVO-le lepingu alusel, ei pea ta ise ennast PROTOs registreerima ega nõutud andmeid (sh jäätmekäitluskava ja teavitamise kava) registrile eraldi esitama. Küll aga peavad need tootjad esitama vajalikud andmed TVO-le, kes edastab need registrisse.

Lisainformatsiooni registreerimise ja andmete esitamise kohta saab probleemtooteregistri volitatud töötajalt **Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskusest** (www.keskkonnainfo.ee).

Tootjatel on võimalik ennast registreerida ja andmeid registrisse esitada autoriseeritud kasutajana **probleemtooteregistri veebilehe** kaudu: <http://proto.keskkonnainfo.ee>

2.3 Probleemtoodetele kehtestatud keelud ja piirangud

Et piirata probleemtoodetes ohtlike ainete kasutamist ning vältida sellest tulenevat mõju nii keskkonnale kui inimese tervisele, **sätetab jäätmeseadus probleemtoodete turule laskmise keelud ning piirangud**.

Keelatud on turule lasta:

- 1) tooteid, mis sisaldavad keelustatud tööstuskemikaale Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse 689/2008/EÜ ohtlike kemikaalide eksportimise ja importimise kohta (ELT L 063, 06.03.2003, lk 1–26) tähenduses;
- 2) elavhõbedat, kaadmiumi või pliid sisaldavaid patareisid ja akusid;
- 3) ohtlike aineid sisaldavaid mootorsõidukeid ja nende osi;
- 4) ohtlike aineid sisaldavaid elektri- ja elektroonikaseadmeid ja nende osi.

Probleemtoodetele kehtestatud keelde ja piiranguid on täpsustatud Vabariigi Valitsuse 6. juuli 2006. aasta määrusega nr 154 "**Probleemtoodetes keelatud ohtlike ainete täpsustav loetelu ning probleemtoodetele kehtestatud keelud ja piirangud**". Määrusega kehtestatakse

probleemtoodetes sisalduvate ohtlike ainete loetelu, mille suhtes rakendatakse probleemtoodete turule laskmise keeldu. Lisaks kehtestatakse ohtlike ainete sisalduse piirnormid, millest väiksema sisalduse korral probleemtoodete turule laskmise keeld ei kehti, ning ka tähtsajad probleemtoote turule laskmise keelu rakendamiseks, samuti probleemtoodete kasutusala, tehnilised tingimused ja nõuded, mille korral keeld ei kehti.

3. Elektroonikaromu kogumine ja taaskasutamine

3.1 Elektri- ja elektroonikaseadmed, millele rakendatakse tootjavastutust

Elektri- ja elektroonikaseadmete kohta arvestuse pidamise ja märgistamise, nimetatud seadmetest tekkivate jäätmete ehk elektroonikaromu kogumise, tagastamise ja taaskasutamise (k.a taaskasutamise sihtarvude täitmine) ning kõrvaldamise nõuete täitmine eeldab, et EE-seadmete tootjatel (valmistajatel ja maaletoojatel), aga ka teistel osapooltel on selge arusaam, millised seadmed tootjavastutuse alla üldse kuuluvad.

Kuna EE-seadmete tüüpe ja liike on väga palju, siis võib see olla üsna keeruline ülesanne.

Elektri- ja elektroonikaseadmete mõiste on määratletud jäätmeseaduses.

Tootjavastutuse alla kuuluv EE-seade on seade:

- mis vajab töötamiseks elektrivoolu või elektromagnetvälja,
- voolu ja välja tekitamiseks, suunamiseks ning mõõtmiseks
- mõeldud kasutamiseks pingel mitte üle 1000 V vahelduvvoolu ning mitte üle 1500 V alalisvoolu korral.

EE-seadmed on kasutusotstarbe järgi liigitatud kümnesse kategooriasse.

Lühidalt võib öelda, et EE-seadmeteks võib lugeda kõiki seadmeid, mis tarbivad mitte üle 1000 V vahelduvvoolu ning mitte üle 1500 V alalisvoolu ning mis ei ole riigi julgeoleku ja kaitsevõime tagamiseks valmistatud EE-seadmed või meditsiinilised implantaadid. Ka teatud tööstuslikud seadmed (nt suured paigsed tööstuslikud tööriistad/seadmed) ei kuulu jäätmeseadusega kehtestatud tootjavastutuse alla.

EE-seadmed on kasutusotstarbe järgi omakorda **liigitatud kümnesse kategooriasse** (toodud Vabariigi Valitsuse 20.04.2009 määruse nr 65 lisas 1).

EE-seadmete kategooriad

Nr	EE-seadme kategooria	Näide
1.	Suured kodumasinad	Külmikud, pesumasinad, pliidad, mikrolaineahjud, elektriradiaatorid, ventilatsiooniseadmed
2.	Väikesed kodumasinad	Tolmuimejad, triikraud, kohvimasinad, röstrid, juukselõikusmasinad, kaalud, kellad
3.	Infotehnoloogia- ja telekommunikatsiooniseadmed	Arvutid, kuvarid, printerid, koopiomasinad, faksid, telefonid, mobiiltelefonid, kalkulaatorid
4.	Tavatarbijatele määratud seadmed	Raadiod, televiisorid, videokaamerad, magnetofonid, helivõimendid, muusikariistad
5.	Valgustusseadmed	Luminofoorlampide valgustid, sirged luminofoorlambid, kompaktlambid
6.	Elektri- ja elektrontööriistad (välja arvatud suured paiksed tööstuslikudööriistad)	Puurid, saed, treimis-, freesimis-, lihvimis-, saagimisseadmed, niidukid, õmblusmasinad, aiatööriistad
7.	Mänguasjad, vaba aja veetmise ja spordivahendid	Videomängud, elektriliste või elektrooniliste komponentidega spordivahendid, elektrirongid
8.	Meditsiiniseadmed	Mõõtmis-, kaalumis-, reguleerimisseadmed, seire- ja valveseadmed
9.	Seire- ja valveseadmed	Mõõtmis-, kaalumis-, reguleerimisseadmed, seire- ja valveseadmed
10.	Automaadid	Kohviautomaadid, tahkete toodete automaadid, sularahaautomaadid

* EE-seadmete kategooriad koos seadmete täieliku näidisloeteluga on toodud Vabariigi Valitsuse 20. aprilli 2009. aasta määruse nr 65 lisas 1. Samas tuleb arvestada, et kategooriate kaupa toodud seadmete loetelul on näidisloetelud, mis ei ole lõplikud.

EE-seadmete kogumis- ja taaskasutussüsteemi rakendamise ja finantseerimise seisukohast on oluline vahet teha:

- **kodumajapidamise** EE-seadmete (siia kuuluvad ka kodumajapidamises kasutatavatega sarnased seadmed, mida kasutatakse kaubanduses, tööstuses ja muudes valdkondades) ning
- **muude kui kodumajapidamise** EE-seadmete vahel (vt ka ptk 3.3.2).

Kodumajapidamiste EE-seadmed on kõik seadmed, mis kuuluvad kategooriatesse 1–7, välja arvatud need seadmed, mille kohta tootja tõendab, et neid seadmeid ei kasutata tavapärastelt kodumajapidamistes. Samuti kuuluvad kodumajapidamise EE-seadmete hulka mõned seadmed kategooriatest 8 ja 9.

3.2 Osapooled ja nende rollid

EE-seadmete ja neist tekkivate jäätmete kogumise, taaskasutamise ja kõrvaldamisega seotud õigusaktide nõuete täitmisel on oma osa kõikidel osapooltel.

Õigusaktidega sätestatud nõuete täitmisel on põhiroll tootjatel. Vabariigi Valitsuse 20. aprilli 2009. aasta määrus nr 65 täpsustab jäätmeseaduses esitatud tootja mõistet.

Elektri- ja elektroonikaseadmete tootjaks loetakse isikut, kes valmistab ja müüb oma kaubamärgiga seadmeid või kes müüb oma kaubamärgiga edasi muude tarnijate toodetud seadmeid (välja arvatud juhul, kui toote kaubamärgi saab omistada eelnevalt mainitud tootjale). Tootjaks loetakse ka isikut, kes veab EE-seadmeid EL liikmesriiki, k.a Eestisse sisse või välja majandus- või kutsetegevusena (nt müük edasimüüjatele, tarbijatele).²

Tootja mõiste alla langevad ettevõtted peavad pidama arvestust nende poolt valmistatud, sisse ja välja veetud EE-seadmete ning neist tekkivate jäätmete kohta. Samuti on tootja kohustatud tagama ja finantseerima kasutuselt kõrvaldatud EE-seadmete nõuetekohase kogumise, taaskasutamise ja/või kõrvaldamise eest ning omama selleks piisavat tagatist (vt ka ptk 3.3.2).

Elektroonikaromu kogumissüsteemis on oluline roll **EE-seadmete turustajal**. Turustaja on isik, kes kaubanduslikul alusel pakub EE-seadmeid isikutele, kes kavatsevad neid tooteid kasutada. Turustajateks võib seega lugeda EE-seadmeid müüvaid hulgi- ja jaemüügiettevõtteid. Turustajate peamine kohustus on võtta tekkinud elektroonikaromu EE-seadmete kasutajatelt tagasi (vt ptk 3.3.2).

Tähtsat rolli elektroonikaromu kogumise, taaskasutamise ja kõrvaldamise korraldamisel ja kogumissüsteemi haldamisel mängib tootjate asutatud **tootjate ühendus ehk tootjavastutusorganisatsioon (TVO)**, kellele ettevõtte saab üle anda kõik või osa endal lasuvatest kohustustest (vt ptk 3.3.2). Tootja ei saa üle anda vastutust.

Riigi (Keskkonnaministeerium ja selle allasutused) kohustuste hulka kuulub õigusaktide eelnõude väljatöötamine, kehtivate õigusaktide täpsustamine ja rahvusvahelise koostöö arendamine. Riigiasutuste ülesannete hulka kuulub ka EE-seadmete ja neist tekkinud jäätmete üldise arvestuse pidamine (probleemtooteregistri pidamine) ning järelevalve korraldamine (Keskkonnainspeksioon).

Elektroonikaromu kogumissüsteemi korraldamisel on oluline roll **kohalikul omavalitsusel**, kes koordineerib jäätmete, k.a elektroonikaromu liigiti kogumist (nt kogumispunktide kooskõlastamine, jäätmejaamade kasutada andmine, kogumisringid) oma haldusterritooriumil.

Elektroonikaromu liigiti kogumisel, taaskasutamisel ja kõrvaldamisel on tähtis koht tootjate nimel tegutseval **jäätmekäitlusettevõttel** kui elektroonikaromu praktiliste käitluslahenduste pakkujal ja selle tegevuse läbiviijal. Jäätmekäitlejad peavad elektroonikaromu käitlemisel järgima mitmeid keskkonnanõudeid (vt ptk 3.4).

Kogumis- ja taaskasutussüsteemi efektiivne toimimine sõltub paljuski **EE-seadmete kasutajate** teadlikkusest ja nende süsteemis osalemise aktiivsusest. Lõppkasutajatel on õigus oma kasutatud seadmed ja neist tekkinud jäätmed üle anda tootjate rajatud kogumissüsteemi. Selleks peavad nad tekkinud elektroonikaromu muudest jäätmetest eraldi koguma ja EE-seadmete müügi-kohtadesse või nõuetele vastavatesse kogumispunktidest toimetama.

² Tootjaks ei loeta üksnes rahastamislepingu alusel rahastavat isikut (nt pangad liisinguteenust osutades), kui ta ei tegutse ka tootjana.

Ülevaade osapooltest ja nende kohustustest

Osapool	Kohustused/rollid
Tootja (valmistaja või maaletooja)	Peab arvestust valmistatud, liikmesriiki sisse ja sealt välja veetud EE-seadmetest, tekkinud elektroonikaromust ja selle käitlemisest. Registreerib ennast probleemtooteregistris ja esitab sinna regulaarselt aruandeid. Korraldab ja rahastab nõuetekohast elektroonikaromu kogumist ja tagasivõttu, taaskasutamist ja kõrvaldamist. Selle kohustuse täitmiseks peab tal olema piisav tagatis.
Turustaja	Võtab kasutajalt tagasi elektroonikaromu ehk on üks lüli tagasivõtusüsteemis. Variant A – võtab uue ostetud seadme vastu tagasi sama liiki vana seadme ehk nn 1:1 tagasivõtt. Variant B – kui 10 km raadiuses puudub elektroonikaromu kogumispunkt, peab sõltumata sellest, kas klient ostab või ei osta turustajalt uut seadet, võtma vastu piiramatul arvul elektroonikaromu, mis on sama liiki, mida selles müügikohas müüakse.
Tootjavastutus-organisatsioon (TVO)	Võtab tootjatelt üle kõik või osa kohustusi, korraldades nende eest EE-seadmete nõuetekohast aruandlust ning elektroonikaromu kogumist, taaskasutamist ja käitlemist.
Kohalik omavalitsus (KOV)	Koordineerib koostöös tootjate või TVO-ga jäätmekäitlust oma haldusterritooriumil. Sätestab täpsustatud nõuded ja korra jäätmehoolduseeskirjas.
Jäätmekäitleja	Viiب tootja/TVO nimel või iseseisvalt läbi elektroonikaromu kogumist, taaskasutamisele ja kõrvaldamisele suunamist vastavalt kehtestatud nõuetele.
Lõppkasutaja	Kogub elektroonikaromu lahus muudest jäätmetest. Vastutab jäätmete nõuetekohase üleandmise eest kogumispunkti.

3.3 Tootjate kohustused

Nagu eespool kirjeldatud, on EE-seadmete ja neist tekkiva elektroonikaromu kogumise või tagasivõtu ja taaskasutusega seotud osapooltel terve rida õigusaktidest tulenevaid kohustusi.

EE-seadmete tootjate registreerimise ning nende poolt turule lastud seadmete ja neist tekkinud jäätmete kogumise, taaskasutamise ja käitlemise arvestuse ja aruandluse nõudeid on kirjeldatud peatükis 2.2. Samuti tuleb arvestada, et patareidele ja akudele on kehtestatud teatud ohtlike ainete sisalduse piirnormid ja turule laskmise keelud, mis on toodud Vabariigi Valitsuse 6. juuli 2006. aasta määruses nr 154 **"Probleemtoodetes keelatud ohtlike ainete täpsustav loetelu ning probleemtoodetele kehtestatud keelud ja piirangud"** (vt ka ptk 2.3).

Järgnevalt on antud detailsem ülevaade nõuetest, mis reguleerivad EE-seadmete märgistamist ja teavitamist ning elektroonikaromu kogumist ja taaskasutamist.

3.3.1 Märgistamise ja teavitamise kohustus

Et tagada elektroonikaromu kogumis- ja taaskasutussüsteemi tõhus toimimine, on vaja kõiki osapooli kogumissüsteemi toimimisest piisavalt teavitada.

Märgistamine

EE-seadmete kohta arvestuse pidamise ja hilisema jäätmeäitluse korraldamise (k.a rahastamise) huvides on oluline, et oleks võimalik selgelt tuvastada, millal seade on turule lastud (kas enne või alates 13. augustist 2005) ja kes on selle seadme turule lasknud (st kes peaks maksma seadme käitlemise kulud). Selleks peavad tootjad vastavalt keskkonnaministri 27. aprilli 2009. aasta määrusele nr 21 **“Elektri- ja elektroonikaseadmete märgistamise viis ja kord”** turule lastavatele EE-seadmetele kandma järgmised andmed.

- 1) Tootjat identifitseerivad andmed. Need võivad olla kas kaubamärk, ettevõtte registrikood või muud tootja identifitseerimiseks sobivad andmed.
- 2) Peale tootja identifitseerimise on vaja eristada uut (turule lastud alates 13. augustist 2005) ja vana ehk endisaegset elektroonikaromu. Selleks tuleb alates 13. augustist 2005 turule lastavad seadmed märgistada vastavalt standardile EVS-EN 50419:2006. Tähistuseks on lahuskogumise märgis (mahakriipsutatud konteiner, mille alla on lisatud must ristkülik).

Lahuskogumise märgis

EE-seadmetele kantavad andmed, sealhulgas märgis, peavad olema nähtavad, selgelt loetavad ja kustumatud kuni seadme muutmiseni jäätmeteks.

Kui toote suurus või muu funktsionaalsuse jaoks oluline omadus ei võimalda märgist tootele kanda, võib selle kanda seadme pakendile või ka näiteks toitejuhtme (juhul kui see on olemas) külge kinnituvale lipukesele, samuti kasutusjuhendisse või garantiidokumendile.

EE-seadmele kantud märgise tähendus on oluline ka seadme kasutajale. Märgise olemasolu seadmel viitab sellele, millised seadmed kuuluvad tootjavastutuse alla. Sellised kasutusest kõrvaldatud seadmed tuleb koguda muudest jäätmetest lahus ja viia tootjate poolt korraldatud elektroonikaromu kogumispunktidest. Samas on oluline teada, et enne 13. augustit 2005 ostetud EE-seadmed ei pruugi kanda lahuskogumise märgist, kuid see ei tähenda, et neid ei ole võimalik elektroonikaromu kogumispunktidest tagastada.

Tootele kantav lahuskogumise märgis annab kasutajatele teada, et seda EE-seadet ei või visata olmejäätmete prügikasti, vaid see tuleb viia selleks ette nähtud kogumispunkti.

Teabe edastamine elektri- ja elektroonikaseadmete kasutajatele

Elektroonikaromu kogumis- ja taaskasutussüsteemi rakendamisel on väga oluline, et süsteemi toimimisest (nt tagasisivõimalused, kogumispunktide asukohad) oleksid hästi teavitatud eelkõige EE-seadmete kasutajad.

Vabariigi Valitsuse 20. aprilli 2009. aasta määrusega nr 65 "**Elektri- ja elektroonikaseadmetest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord ning sihtarvud ja sihtarvude saavutamise tähtsajad**" sätestatakse muuhulgas ka nõuded, mida tootjad peavad järgima kodumajapidamises kasutatavate EE-seadmete kasutajate teavitamiseks.

Teabe andmise viis on jagatud kaheks.

- 1) **Müügikohtade kaudu** tuleb teha lõppkasutajale ja tarbijale kättesaadavaks teave elektroonikaromu tagastamiskohtadest (asukohad ja telefoninumbriid, kust on võimalik saada asjakohast teavet). Teave tagastamiskohtade kohta peab olema müügikohas nähtaval kohal piisavalt suures kirjas vähemalt A4 formaadis lehel.
- 2) Tootjal on kohustus vähemalt üks kord aastas korraldada **üleriigiline teabekampaania**. Teabekampaania käigus peab ennekoike käsitlema elektri- ja elektroonikaseadmetes sisalduvate ohtlike ainete ja valmististe võimalikku mõju keskkonnale ja inimese tervisele ning teiseks seda, et elektroonikaromu ei tohi kõrvaldada sortimata olmejäätmetena; muuhulgas peab olema lisatud üleskutse, et kasutajad osaleksid elektroonikaromu lahuskogumises, nii et oleks hõlbustatud nende romude taaskasutamine ning ringlussevõtt. Kolmandaks on oluline, milliseid kogumis- ja ringlussevõtuskeeme kasutatakse; neljandaks, kuidas elektri- ja elektroonikaseadmete kasutajad saavad kaasa aidata elektroonikaromu taaskasutamisele ja ringlussevõttule, ning viiendaks, mida tähistab lahuskogumise märgis.

Üleriigilist teabekampaaniat tuleb korraldada vähemalt üks kord aastas meediakanalite (television, raadio), üleriigilise levikuga ajalehtede, ajakirjade või muude üldsusele kättesaadavate võimaluste (nt välireklaam, brošüürid) kaudu. Piirkonniti korraldatavate kampaaniade arv ja viis ei ole piiratud. Tootjad võivad kulude kokkuhoidmiseks korraldada kampaaniaid ühiselt. Kui tootja on oma kohustused kirjaliku lepinguga üle andnud TVO-le, siis viib teavitamise (sh kampaaniad) läbi TVO.

Jäätmekäitlejate teavitamine

Et tagada elektroonikaromu ohutu käitlemine, peab tootja tegema kättesaadavaks elektroonikaromu käitluskohtadele korduskasutamise ja töötlemisega seotud teabe iga turule lastud uut tüüpi EE-seadme kohta hiljemalt ühe aasta möödumisel seadme turule laskmisest. Teabes tuleb märkida komponendid ja materjalid ning ohtlike ainete ja valmististe asukohad EE-seadmes. Tootja peab tegema need andmed kättesaadavaks juhendi vormis paberil või elektrooniliste vahenditega (nt CD, DVD, veebileht).

3.3.2 Kogumis- ja tagasivõtukohustus

EE-seadmete tootjad ehk nende seadmete valmistajad või maaletootjad peavad tagama nende poolt Eesti turule lastud seadmetest tekkinud romude kogumise ja tagasivõtu. Samas on elektroonikaromu kogumissüsteemi toimimises ja finantseerimises teatud erisusi, mis tulenevad sellest, kas tegu on nn vana ehk endisaegse või uue elektroonikaromuga, samuti sellest, kas küsimuse all on kodumajapidamise või muud kui kodumajapidamise EE-seadmed (vt ptk 3.1).

- EE-seadmete tootjad peavad tagama nende poolt **alates 13. augustist 2005** Eesti turule lastud seadmetest tekkiva nn **uue elektroonikaromu** tasuta tagasivõtu seadmete lõppkasutajatelt (sõltumata tagastatavate seadmete arvust) ning korraldama ja finantseerima kogutud seadmete edasise taaskasutuse või nõuetekohase kõrvaldamise nende poolt turule lastud EE-seadmete osas. See nõue kehtib nii kodumajapidamise kui ka muude kui kodumajapidamise EE-seadmete kohta.

- EE-seadmete tootjad peavad tagama ka nende poolt **enne 13. augustit 2005** turustatud kodumajapidamise EE-seadmetest tekkinud jäätmete ehk **nn vana elektroonikaromu** kogumise, taaskasutamise ja kõrvaldamise kohustuse. Seejuures kannavad sellega seotud kulud tootjad, kes turustavad vastavat liiki kodumajapidamise EE-seadmeid hetkel, mil neist elektroonikaromu tekib, ühiselt. Tootjad kannavad kulud proportsionaalselt vastavalt oma turuosale vastavat liiki EE-seadmete müügis.
- Enne 13. augustit 2005 turustatud muude kui kodumajapidamise EE-seadmetest tekkiva vana elektroonikaromu tagasivõtu/kogumise, taaskasutamise või kõrvaldamise kulud peavad tootjad kandma juhul, kui uue seadme ostmisel tagastab seadme kasutaja osetavaga samalaadse või sama funktsiooni täitva vana seadme. Ehk sellisel juhul toimib nn 1:1 tagasivõtt.

Nõuded kogumissüsteemile

Tootja peab rajama üle-eestilise kodumajapidamiste elektroonikaromu **kogumispunktide võrgu või võrgustiku**. Kogumispunktide asukohtade valikul tuleb arvesse võtta rahvastiku tihedust ning seda, et elektroonikaromu üleandmine oleks lõppkasutajale võimalikult mugav. Tootjad peavad korraldama vähemalt iga üle 3500 elanikuga kohaliku omavalitsuse territooriumil kodumajapidamise elektroonikaromu kogumise.

Elektroonikaromu kogumispunkt asub tavaliselt omavalitsuse jäätmejaamas. Elanikkonnalt kogumine võib toimuda ka spetsiaalsete kogumisringidega, mille korraldamisest eelnevalt teatatakse. Sel juhul saab elektroonikaromu tuua teatud ajal kokkulepitud vastuvõtukohta. Mõnel juhul võidakse elektroonikaromule ka koju järele tulla. Kogumisringid on otstarbekad just hajasustusega piirkondades.

Muude kui kodumajapidamisseadmete (näiteks enamiku seireseadmete ja automaatide, osa meditsiiniseadmete) jaoks ei ole üldjuhul vaja rajada üle-eestilist kogumispunktide võrku. Nimetatud seadmete tootja tavaliselt teab, kellele ta on seadmed müünud, ja seega on lihtsam korraldada ka nende seadmete tagasi võtmist ja edasisele käitlemisele suunamist. Samuti võetakse arvesse asjaolu, et need ettevõtted, kellele seadmed müüakse, osalevad majandustegevuses ning nendelt eeldatakse rohkem teadmisi kui kodutarbijalt.

EE-seadmete **turustajad** on kohustatud kodumajapidamises kasutatavate EE-seadmete lõppkasutajatelt **arvulise vastavuse alusel müügikohtades tasuta tagasi võtma** müüdava seadmega sama liiki ja sama otstarvet täitvast seadmest tekkinud elektroonikaromu (nn 1:1 tagasivõtt).

Juhul kui **10 km raadiuses müügikohast** ei ole mööda avalikke teid elektroonikaromu kogumispunkti, peab turustaja lõppkasutajatelt tasuta tagasi võtma ka **rohkem kasutuselt kõrvaldatud EE-seadmeid**, sõltumata sellest, kas temalt osetatakse uus EE-seade või mitte. Turustaja juurde võib viia aga ainult sama liiki seadme, mida seal müüakse. Näiteks kui kauplus müüb külmkappe, siis peab müügikoht vastu võtma lõppkasutajalt vana külmkapi sõltumata sellest, kas kauplus müüb tarbijale uue külmkapi või mitte. Seega on turustajate seisukohast oluline, et tootjate korraldatud elektroonikaromu kogumisvõrgustik oleks piisavalt tihe.

Turustajal, samuti kohalikul omavalitsusel ning kohaliku omavalitsuse jäätmejaama halduslepingu alusel haldaval jäätmekäitlejal on õigus lõppkasutajalt tagasi võetud elektroonikaromu tasuta edasi anda tootjatele või neid esindavale TVO-le.

Elektroonikaromu tuleb koguda **kategooriate kaupa**. Teisiti kui kategooriate kaupa võib tootja elektroonikaromu koguda juhul, kui see on majanduslikult põhjendatud. Näiteks koguvad juba täna mitmed tootjad ja TVO-d elektroonikaromu 5 kategooria kaupa: suured kodumasinad, v.a külmutusseadmed, väikesed kodumasinad, külmutusseadmed, telerid ja monitorid ning lambid.

Kuna uue (alates 13. augustist 2005 turule lastud EE-seadmete) ja vana elektroonikaromu kogumist finantseeritakse erinevatel alustel, tuleb kogumisel eristada ka nimetatud romud.

Eraldi kogumist võib korraldada kas elektroonikaromu esmases kogumispunktis või sortida need vaheladustuspunktis enne edasisele käitlemisele saatmist. Kui eraldi kogumine ei ole tehnilistel või majanduslikel põhjustel võimalik, peab tootja esitama probleemtooteregistrile metoodika täpse kirjelduse, kuidas toimub endisaegse ehk vana ja uue elektroonikaromu koguste hindamine.

Et tagada oma turule lastud seadmetest tulevikus tekkivate romude käitlemist ja sellega seotud kulude katmist (juhu kui ettevõtte on näiteks lõpetanud oma tegevuse), peavad tootjatel olema piisavad **tagatised**. Tagatis võib olla tootja osalemine omarahalise või muu sellega võrdsustatud panusega elektroonikaromu kogumise ja käitlemisega seotud asjakohastes rahastamissüsteemides (nt osalemine TVO korraldatud kollektiivses kogumis- ja taaskasutussüsteemis), ringlussevõtu kindlustus või kinnine pangakonto.

Individuaalne või kollektiivne kogumine?

Oma kogumise/tagasivõtu ja taaskasutamise kohustuste täitmiseks on tootjatel kaks võimalust:

- 1) täita oma kohustused **individuaalselt** (iga ettevõtte iseseisvalt) või
- 2) **ühineda kollektiivse süsteemiga**, andes oma kohustused lepingu alusel üle tootjate ühendusele ehk tootjavastutusorganisatsioonile (TVO).

Juhul kui EE-seadmete tootja otsustab täita õigusaktide kohustusi iseseisvalt, peab ta rajama eespoolt toodud nõuetele vastava kogumissüsteemi. Individuaalse kohustuse täimise keerukust ja kulukust arvestades on enamik ettevõtteid eelistanud oma kogumise, taaskasutuse ja käitlemise kohustused anda üle TVO-le, kes sellega seotud tegevust nende eest korraldab. Selleks esitavad tootjad TVO-le vajalikud andmed (nende poolt turule lastud seadmete liigid ja kogused) ja kannavad eri liiki EE-seadmete käitlemisega seotud kulud läbi kehtestatud hinnakirja või kulupõhise arvestuse vastavalt nende poolt turule lastud EE-seadmete liikidele ja kogusele ja nende turuosale vastavate toodete osas.

Juhul kui ettevõtte on oma kohustuse üle andnud TVO-le, ei pea ta iseseisvalt esitama **probleemtooteregistrisse** aruannet (sh jäätmekäitluskava). Samuti ei pea näitama eraldi tagatist, kuna tootjavastutusorganisatsioonis osalemist loetakse üheks asjakohaseks rahastamissüsteemiks.

Lisainformatsiooni Eestis tegutsevate
tootjavastutusorganisatsioonide ja elektroonikaromude
kogumispunktide kohta leiab probleemtooteregistri kodulehelt
<http://proto.keskkonnainfo.ee>

3.3.3 Kogumise määrad ja taaskasutamise sihtarvud

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 20. aprilli 2009. aasta määrusele nr 65 peavad EE-seadmete tootjad tagama vähemalt **4 kg** kodumajapidamistes tekkinud elektroonikaromu kogumise iga elaniku kohta aastas. Arvestades elanike arvu Eestis teeb see ligikaudu 5 400 tonni elektroonikaromu aastas. Kogumise määra arvutamisel liidetakse kokku kõigi tootjate kogutud ja edasisele käitlemisele suunatud elektroonikaromu ning arvutatakse kogumise määr välja keskmisena (riigi tasemel).

Samuti peavad tootjad korraldama kogutud elektroonikaromu **taaskasutamise**, nii et oleks tagatud nõuetekohased **sihtarvud**.

Tootjad või nende nimel tegutsevad isikud (nt TVO või jäätmekäitleja, kellega on tootja sõlminud lepingu elektroonikaromu kogumise ja taaskasutamise korraldamiseks) peavad tagama jooksva kalendriaasta kestel kogutud elektroonikaromu taaskasutuse allpool toodud tabelis esitatud sihtarvude kohaselt.

Taaskasutussihhtarvud

EE-seadmete kategooriad	Korduskasutuse ja ringlussevõtu sihtarv % seadmete keskmisest massist	Taaskasutamise sihtarv % seadmete keskmisest massist
Suured kodumasinad ja automaadid (kategooriad 1 ja 10)	75%	80%
Infotehnoloogia- ja telekommunikatsiooniseadmed ning tarbeelektronikaseadmed (kategooriad 3 ja 4)	65%	75%
Väikesed kodumasinad, valgustus-seadmed, elektritööriistad, mängu-asjad ja vaba aja veetmise vahendid, seire- ja valveseadmed (kategooriad 2, 5, 6, 7 ja 9)	50%	70%
Gaaslahenduslambid	80%	–

Praktiliselt tähendab see, et näiteks külmkapist (kategooria 1) tuleb taaskasutada 80%. Kui külmkapi keskmine kaal on 50 kg, siis tuleb sellest taaskasutada 40 kg materjale. 40 kg-st tuleb omakorda 75% külmkapi komponente, materjale ja aineid korduskasutada või materjalina ringlusse võtta. 5% ulatuses on lubatud teisi taaskasutusmooduseid, näiteks põletamist energia tootmise eesmärgil.

Taaskasutuse sihtarvud on esitatud EE-seadmete kategooriate kaupa, mitte materjalikeskselt. Seetõttu on väga oluline, et tootjatel või neid esindavatel TVO-del oleks hea ülevaade kogutud ja taaskasutusse suunatud seadmete ja neis sisalduvate materjalide kogusest ning samas ka ümbertöötlemise tulemusena saadud taaskasutatud materjalidest ja komponentidest. Ringlussevõtu sihtarvude arvutamisel ei võeta arvesse elektroonikaromust eemaldatud ja ringlusse võetud patareisid ja akusid.

Tootja on kohustatud probleemtooteregistrile esitama meetodika kirjelduse, kuidas ta arvutab sihtarvusi. Meetodika esitamine probleemtooteregistrile on oluline, selleks et probleemtooteregistri volitatud töötleja saaks hinnata, kas esitatud sihtarvud on reaalsed või mitte.

Kui elektroonikaromu veetakse taaskasutamiseks väljapoole Euroopa Majandusühendust ja OECD riike, siis arvestatakse neid elektroonikaromu koguseid sihtarvude arvutamisel ainult juhul, kui tootja tõendab, et elektroonikaromu on käideldud vähemalt samasugustel tingimustel nagu need on kehtestatud elektroonikaromu käitlemiseks Eestis või mujal Euroopa Majandusühenduses või OECD riikides. Euroopa Parlamendi ja nõukogu määruse nr 1013/2006 alusel ei

tohi Euroopa Liidu liikmesriikidest viia edasiseks käitlemiseks välja ohtlikke jäätmeid, mille hulka arvatakse üldjuhul ka enamik elektroonikaromust. Neid on lubatud välja viia OECD ja Euroopa Majanduspiirkonna riikidesse. Tavajäätmete väljaviimine on aga piiratud (seda reguleerib Komisjoni määrus nr 1418/2007).

Taaskasutamise kõrval ei tohi unustada, et võimaluse korral tuleks eelistada EE-seadmete **korduskasutamist tervikseadmetena**. Seetõttu tuleb elektroonikaromu kogumissüsteemi kujundades arvestada, et osa tagastatud EE-seadmetest võivad olla korduskasutuskõlblikud.

3.4 Elektroonikaromu käitlusnõuded

Elektroonikaromu käitluse alla kuulub nende jäätmete vedamine, ladustamine (sh ajutine ladustamine), lammutamine, materjalide ja koostisosade taaskasutamine ning kõrvaldamine.

Käitlusnõuded on kehtestatud kõikidele elektroonikaromu käitluses osalevatele pooltele, alustades lõppkasutajast, kes peab koguma tema käes tekkinud elektroonikaromu muudest olmejäätmetest eraldi ja selle kogumispunkti toimetama, ning lõpetades jäätmekäitlejaga, kes peab tagama keskkonnoaohutu käitluse. Jäätmekäitlejate tegevus on seejuures eriti oluline, kuna elektroonikaromu käitlemine kätkeb endas olulisi keskkonna- ja terviseriske.

Kõikidel elektroonikaromu käitlusteenuseid pakkuvatel ettevõtjatel peab jäätmeseaduse kohaselt olema **jäätmeluba** ja vajaduse korral ka **ohtlike jäätmete käitluslitsents**.³ Jäätmekäitlejad peavad tagama, et elektroonikaromu kogumise, lammutamise või taaskasutamise tehnoloogiad ning kogumis- ja käitluskohad vastavad vajalikele tingimustele (parimale võimalikule tehnikale).

Kogumisele ja vedamisele esitatavad nõuded

Kogumispunkti üleandmisel ei tohiks elektroonikaromu sisaldada muid jäätmeid. Samas on tootja kohustatud tagasi võtma ka saastunud elektroonikaromu (nt õliga määrdunud külmkapi). Saastunud elektroonikaromu ei ole kohustatud vastu võtma seadme turustaja oma müügikohas, vaid saastunud elektroonikaromu valdaja peab selle üle andma kogumispunkti, mis asub mõne jäätmekäitluskoha (nt jäätmejaama) territooriumil.

Elektroonikaromu, mis on saastunud ja võib seetõttu takistada edasist käitlemist, tuleb tagasi võtmisel eraldada muust elektroonikaromust, et vältida viimaste saastumist. Saastunud elektroonikaromu tuleb esmalt puhastada saastest vastavalt sellist liiki muude ohtlike või tavajäätmete käitlusnõuetele. Pärast elektroonikaromu saastest puhastamist tuleb elektroonikaromu käidelda nagu muu sama liiki elektroonikaromu. Näiteks kui külmkapp on saastunud vanaõliga, tuleb kapp puhastada kõigepealt vanaõlist, võttes arvesse vanaõlide käitlemise nõudeid, ning seejärel saab koos teiste külmkappidega suunata edasisele käitlemisele.

Peale selle peaksid tagastatavad seadmed olema komplektsed, kuna seadme oluliste osade eelneva eemaldamisega võib kaasneda keskkonnarisk (nt külmkapi torustiku eemaldamise korral lendub osa freoonist).

Elektroonikaromu kogumisel ja vedamisel tuleb vältida seadmete purunemist ja omavahelist segunemist (k.a erinevate EE-seadmete kategooriate omavaheline segunemine). Sel juhul on hiljem võimalik seadmeid ja komponente võimalikult suures ulatuses kordus- ja taaskasutada.

³ Jäätmeluba ei ole vaja elektroonikaromu esmakogumisel (nt elektroonikaromu kogumine kauplustes). Ohtlike jäätmete käitluslitsentsi ei ole vaja sellise elektroonikaromu ja selle osade käitlemisel, millest ohtlikud ained on eelnevalt eraldatud.

Kogumis- ja käitluskohtadele esitatavad nõuded

Keskkonnaministri 9. veebruari 2005. aasta määrus nr 9 "**Elektri- ja elektroonikaseadmete romude käitlusnõuded**" kehtestab nende ainete, valmististe ja osade nimekirja, mis tuleb elektroonikaromus eraldada ja liigiti koguda, ning nõuded kogumis- ja käitluskohtadele.

Elektroonikaromu kogumiskoht peab olema ilmastikukindla kattega, vedelikukindla pinnakattega ning varustatud vedeliku kogumisseadmega, vajaduse korral dekanterite ja õlipüüduritega. Peale selle peavad käitlemiskohas olema kaal, lahtimonteeritud osade ja ohtlike jäätmete eraldi ladustamise kohad, ohtlike jäätmete (sh patareide ja akude) ja radioaktiivsete jäätmete ladustamise mahutid ning reoveepuhastusseadmed.

Kõrvaldamine

EE-seadmetest tekkinud mittetaaskasutatavad jäätmed tuleb kõrvaldada vastavalt jäätmeseaduse nõuetele. Kõrvaldamiseks on kaks võimalust: prügilasse ladestamine või põletamine. Ohtlikud osad võib ladestada ainult prügilasse, kuhu on lubatud ohtlikke jäätmeid ladestada. Ka põletamisel peab täitma vajalikke keskkonnanõudeid, sh omama selleks tegevuseks jäätmepõletusluba.

4. Patareide ja akude kogumine ja taaskasutamine

4.1 Patareid ja akud, millele rakendatakse tootjavastutust

Vastavalt jäätmeseadusele on probleemtootena defineeritud **patarei ja aku** kui ühest või enamast elemendist koosnev mittetaaslaetav (patarei) või taaslaetav (aku) vooluallikas, mis muudab keemilise energia vahetult energiaallikaks.

Vabariigi Valitsuse 7. augusti 2008. aasta määrus nr 124 "**Patareidest ja akudest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord ning sihtarvud ja sihtarvude saavutamise tähtajad**" täpsustab eri liiki akude ja patareide mõisteid.

- 1) **Kantav patarei või aku** on patarei, nõõpelement, patareikogum või aku, mis on suletud, mida saab inimene raskusteta kanda ning mis ei ole tööstuslik ega mootorsõiduki patarei või aku. Siia hulka kuuluvad näiteks ühe elemendiga patareid (nagu AA ja AAA patareid) ning patareid ja akud, mida lõppkasutajad kasutavad mobiiltelefonides, sülearvutites, juhtmeta mootortööriistades, mänguasjades ja kodumasinates, nagu elektrilised hambaharjad, elektripardlid ja käeshoitavad tolmuimejad (sealhulgas koolides, kauplustes, toitlustusettevõtetes, lennujaamades, kontorites või haiglates kasutatavad sarnased seadmed), ja mis tahes patareid või akud, mida tarbijad võivad kasutada tavalistes kodumasinates.
- 2) **Mootorsõiduki patarei või aku** on patarei või aku, mida kasutatakse mootorsõiduki käivitus-, valgustus- või süüteseadmes. Siia kuuluvad valdavalt enamlevinud pliikud ja nikkel-kaadmiumakud.
- 3) **Tööstuslik patarei või aku** on patarei või aku, mis on kavandatud üksnes tööstuslikuks või erialaseks kasutamiseks või mida kasutatakse mis tahes tüüpi elektrisõidukis. Tööstuslikud patareid ja akud on näiteks haiglate, lennujaamade või kontorite avarii- ja tagavara toiteallikana kasutatavad patareid ja akud, rongides ja lennukites kasutatavad patareid

ja akud ning avamerel naftapuurplatvormides või tuletornides kasutatavad patareid ja akud. Samuti patareid ja akud, mis on kavandatud üksnes kaupluste ja toitlustusettevõtete käeshoitavate makseterminalide, kaupluste triipkoodilugejate, telekanalites ja kutselistes stuudioses kutsealaseks kasutamiseks mõeldud videoseadmete, kaevandustöötajate ja kutseliste sukeldujate kiivritele kinnitatavate lampide jaoks, elektriliste uste varupatareid ja -akud uste blokeerimise või inimeste uste vahele jäämise vältimiseks, instrumentides või eri liiki mõõte- ja juhtimisseadmetes kasutatavad patareid ja akud ning päikesepaneelide fotogalvaanikas ja teistes taastuvenergiarakendustes kasutatavad patareid ja akud. Tööstuslike patareide ja akude hulka kuuluvad ka patareid ja akud, mida kasutatakse elektrisõidukites, nagu elektriautod, ratastoolid, jalgrattad, lennujaamade sõidukid ja automaatveokid.

Tootjavastutust rakendatakse ka EE-seadmetesse ning mootorsõidukitesse paigaldatud patareidele ja akudele.

4.2 Osapooled ja nende rollid

Patarei ja aku **tootja** on jäätmeseaduse kohaselt isik, kes müügiviisist sõltumata kas valmistab patareisid ja akusid või veab neid Eestisse sisse majandus- ja kutsetegevusena. Patarei ja aku tootja on ka nende EE-seadmete ning mootorsõidukite, millele ei laiene tootjavastutus, valmistaja või maaletooja, kui nendes seadmetes või sõidukites on patarei või aku turule laskmise ajal sees.

Tootjal on kande roll patareide ja akude kogumis- ja taaskasutussüsteemi toimimisel, kuna tootjad on kohustatud peale arvestuse pidamise, aruandluse esitamise (vt ka ptk 2.2) ning märgistamise ja teavitamise (vt ptk 4.3.1) korraldama ja finantseerima ka nende poolt Eesti turule lastud patareide ja akude nõuetekohase kogumise ja taaskasutamise, nii et oleks täidetud nõuetekohased kogumismäärad ja ringlussevõtu sihtarvud (vt ptk-id 4.3.2 ja 4.3.3).

Vabariigi Valitsuse 7. augusti 2008. aasta määrusega nr 124 on eraldi defineeritud **ettevõtja** mõiste. Lisaks tootjale kuuluvad ettevõtja mõiste alla ka kasutatud patareide ja akude koguja, ringlussevõtja ja muu käitlemisega tegelev ettevõtja. Ettevõtja, kes võtab lõppkasutajalt vastu patarei- ja akujäätmepuudust tagama tema poolt kogutud patarei- ja akujäätmepuudust minimaalsed ringlussevõtu sihtarvud (vt ptk 4.3.3). Ettevõtja selline kohustus tuleneb EL patareidirektiivi põhimõttest, mis ütleb, et kõik huvitatud isikud peaksid saama osaleda patarei- ja akujäätmepuudust kogumis-, töötlemis- ja ringlussevõtu skeemides. See aga tähendab seda, et kui need huvitatud isikud tegutsevad iseseisvalt ilma tootja volituseta, peavad nad tagama ringlussevõtu sihtarvude saavutamise ning kaasa aitama kogumise määra saavutamisele.

Ettevõtja mõistest (võrreldes EL patareidirektiivi mõistega) on välja jäetud **turustaja**, kuna turustajale ei laiene patareide ja akude kogumismäära ning ringlussevõtu sihtarvude täitmise nõue. Kasutatud patareide ja akude kogumine toimub turustaja müügikohtade kaudu. Ehk siis kõik müügikohad, kes müüvad kantavaid või mootorsõidukite patareisid ja akusid, peavad tagasi võtma lõppkasutajatelt vastavaid kasutatud patareisid ja akusid. Selleks peab tootja varustama turustaja kogumiseks vajaliku kogumismahutiga.

Kogumis- ja taaskasutussüsteemi efektiivne toimimine sõltub paljuski **patareide ja akude kasutajate** teadlikkusest. Lõppkasutajatel on õigus kasutatud kantavad või mootorsõidukite patareid ja akud üle anda müügikohtadesse (tavaliselt on selleks välja pandud eraldi kogumiskonteiner) (vt ka ptk 4.3.2). Selleks peavad nad kasutatud patareid ja akud muudest jäätmetest eraldi koguma. Kindlasti ei tohi neid jäätmeid visata muude jäätmetega koos prügikasti.

Ülevaade osapooltest ja nende kohustustest

Osapool	Kohustused/rollid
Tootja (valmistaja või maaletooja)	Peab arvestust Eestis turule lastud patareidest ja akudest, tekkinud jäätmetest ja nende käitlemisest. Registreerib ennast probleemtooteregistris ja esitab sinna regulaarselt aruandeid. Korraldab ja rahastab nõuetekohast patarei- ja akujäätmete kogumist ja tagasivõttu, taaskasutamist ja kõrvaldamist. Selle kohustuse täitmiseks peab tal olema piisav tagatis.
Ettevõtja (lisaks tootjale ka patarei- ja akujäätmete koguja, ringlussevõtja ja muu käitlemisega tegelev ettevõtja)	Korraldab kasutatud patareide ja akude nõuekohase käitlemise. Juhul kui tegutseb ilma tootja volitusega, peab tagama tema poolt kogutud patarei- ja akujäätmete minimaalsed ringlussevõtu sihtarvud ja kaasa aitama kogumise määrade saavutamisele.
Turustaja	Kõik müügikohad, kus müüakse kantavaid või mootorsõidukite patareid ja akusid, peavad koordineerima lõppkasutajatelt vastavate kasutatud patareide ja akude tagasivõtmist.
Tootjavastutus-organisatsioon (TVO)	Võtab tootjatelt üle kõik või osa kohustusi, korraldades nende nõuetekohast aruandlust ning patarei- ja akujäätmete kogumist, taaskasutamist ja käitlemist.
Lõppkasutaja	Kogub patarei- ja akujäätmed lahus muudest jäätmetest. Vastutab jäätmete nõuetekohase üleandmise eest kogumispunkti.

4.3 Tootjate kohustused

Sarnaselt muude probleemtoodetest tekkivate jäätmetega on ka patarei- ja akujäätmete kogumise/ tagasivõtu ja taaskasutusega seotud osapooltel terve rida õigusaktidest tulenevaid kohustusi.

Patareide ja akude tootjate registreerimise ning nende poolt turule lastud akude ja patareide ning neist tekkinud jäätmete kogumise ja taaskasutamise ning käitlemise arvestuse ja aruandluse nõudeid on kirjeldatud peatükis 2.2. Samuti tuleb arvestada, et patareidele ja akudele on kehtestatud teatud ohtlike ainete sisalduse piirnormid ja turule laskmise keelud, mis on ära toodud Vabariigi Valitsuse 6. juuli 2006. aasta määruses nr 154 "**Probleemtoodetes keelatud ohtlike ainete täpsustav loetelu ning probleemtoodetele kehtestatud keelud ja piirangud**" (vt ka ptk 2.3).

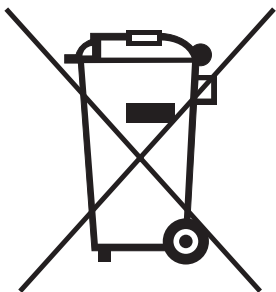
Järgnevalt on antud detailsem ülevaade nõuetest, mis reguleerivad patareide ja akude märgistamist ja teavitamist ning tekkinud jäätmete kogumist/tagasivõttu ja taaskasutamist.

4.3.1 Märgistamise ja teavitamise kohustus

Et tagada kasutatud patareide ja akude kogumis- ja taaskasutussüsteemi tõhus toimimine, on vaja kõiki osapooli kogumissüsteemi toimimisest piisavalt teavitada.

Märgistamine

Sarnaselt EE-seadmetega peavad Eesti turule lastavad patareid ja akud olema nõuetekohaselt märgistatud. Tootjad peavad vastavalt keskkonnaministri 21. detsembri 2007. a määrusele nr 64 "**Patareide ja akude märgistamise viis ja kord**" alates 26. septembrist 2008 turule lastud patareidele (või patareikogumile) ning akudele kandma lahuskogumisele osutava märgise. Märgis tuleb kanda ka nendele patareidele ja akudele, mis on elektri- ja elektroonikaseadmes või mootorsõidukis.

Lahuskogumise märgis

Peale selle peab tootja turule lastavale patareile, akule ja nõõpelemendile kandma tootes sisalduva alljärgneva keemilise elemendi sümboli:

- 1) sümboli Hg, kui patarei, aku või nõõpelement sisaldab üle 0,0005% elavhõbedat
- 2) sümboli Cd, kui patarei, aku või nõõpelement sisaldab üle 0,002% kaadmiumi
- 3) sümboli Pb, kui patarei, aku või nõõpelement sisaldab üle 0,004% pliid

Keemiline sümbol kanntakse lahuskogumisele osutava märgise alla.

Patarei ja aku **mahtuvuse andmed** peavad olema peale kantud alates 26. septembrist 2009 turule lastud patareidele ja akudele.

Kasutajate teavitamine ja teavituskampaaniate korraldamine

Kasutatud patareide ja akude tagasivõtusüsteemi oluline osa on lõppkasutajate teavitamine, et tõsta nende keskkonnateadlikkust ning tagada selle läbi tõhusam patarei- ja akujäätmete kogumine.

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 7. augusti 2008. aasta määrusele nr 124 peavad alates 26. septembrist 2008 olema kõigis kantavate patareide ja akude või mootorsõidukite patareide ja akude müügikohtades üleval **teave**, et patarei- ja akujäätmeid saab müügikohta tagastada. Teave peab asuma kõigile nähtaval kohal ja piisavalt suure kirjaga kirjutatud ning olema nii eesti, vene kui ka inglise keeles. Nimetatud teave peab olema vähemalt A4 formaadis. Kioskites on lubatud kasutada ka väiksemat formaati (mitte väiksem kui A5).

Kui patarei- ja akujäätmete kogumismahuti on kõigile müügikoha külastajatele nähtavas kohas ning see on tähistatud asjakohase tähistusega (näiteks „Siia saad panna oma kasutatud patareid ja akud“), siis ei pea müügikohta teavet täiendavalt üles panema.

Lisaks teabe ülespanemisele müügikohtadesse tuleb lõppkasutajaid teavitada ka **teabekampaaniate** kaudu. Kampaaniaid tuli hakata korraldama alates 1. jaanuarist 2009. Tootja peab korraldama vähemalt ühe üleriigilise teabekampaania aastas meediakanalite, üleriigilise levikuga ajalehtede, ajakirjade ja muude sarnaste üldsusele kättesaadavate kanalite kaudu. Selliseks kampaaniaks ei loeta kindlasti mitte ainult tootja kodulehele või Internetti üles pandud infot, sest Eestis leidub veel küllalt palju inimesi, kellel puudub ligipääs Internetile või kes ei oska seda piisavalt kasutada. Tootjatel on lubatud kulude kokkuhoidmise eesmärgil korraldada ka ühiseid teabekampaaniaid.

Teabekampaaniaid ei pea korraldama tööstuslike patareide ja akude tootja, kes võib selle info, mis teised peavad lõppkasutajatele teabekampaaniate kaudu teatavaks tegema, teha kättesaadavaks muul viisil kui teabekampaania kaudu.

4.3.2 Kogumis- ja tagasivõtukohustus

Tagasivõtmine ja kogumine

Tootja on kohustatud kantavate ning mootorsõidukite patareide ja akude jäätmed lõppkasutajalt turustaja **müügikohtade kaudu tasuta tagasi võtma**. Sisuliselt tähendab see seda, et igasse sellist liiki patareisid või akusid müüvasse kauplusesse ja kioskisse saab kasutatud patareisid ja akusid tagasi anda. Kui kaupluses müüakse ainult kantavaid patareisid ja akusid, siis ei saa sinna tagastada autoakut ja vastupidi. Turustaja jaoks tähendab nimetatud nõue seda, et ta peab taluma, et tootja või tootjad koguvad tema müügikohas patarei- ja akujäätmeid. Turustaja ei tohi keelduda selle tootjaga koostööd tegemast patarei- ja akujäätmete kogumisel, kelle patareisid ja akusid on võimalik tema müügikohas osta, st ta ei tohi eelistada ühte tootjat teistele, kui tema müügikohas müüakse mitme tootja patareisid ja akusid.

Tootja peab varustama iga sellise müügikoha, kus tema turule lastud patareisid ja akusid müüakse, vastava kogumismahuti(te)ga. Samuti peab tootja või tema volitatud isik tagama kogumiskonteinerite piisava sagedusega tühjendamise. Turustaja ei tohi keelduda tootjalt või tootjatelt kogumismahutit vastu võtmast (näiteks põhjusel, et konteineri värv ei ole sobiv või selle kuju ei ole õige).

Selline müügikohtadel põhinev kogumissüsteem on parim viis tagamaks võimalikult suure hulga patareide ja akude tagastamise. Kaupluste (müügikohtade) arv järgib üldjuhul ka rahvastiku tiheidust, tagades lõppkasutajatele piisava mugavuse oma patarei- ja akujäätmete tagastamiseks.

Tootja on kohustatud ka kohalikult omaavalitsuselt või kohaliku omaavalitsuse jäätmejaamas halduslepinguga tegutsevalt jäätmekäitlejalt patarei- ja akujäätmed tasuta vastu võtma.

Kui kasutusest kõrvaldatud elektroonikaseadmes või mootorsõidukis on nende üleandmisel patarei või aku, siis peab tootja selle tasuta vastu võtma.

Tööstusliku patarei või aku tootja ei või keelduda lõppkasutajalt tagasi võtmast tööstuslike patareide ja akude jäätmeid, sõltumata nende keemilisest koostisest ja päritolust. Tootja ei ole kohustatud vastu võtma tasuta patarei- ja akujäätmeid selliselt jäätmekäitlejalt, kes ise omal algatusel ilma ühegi tootja volituseta kogub patarei- ja akujäätmeid. Samas peab seesama jäätmekäitleja, kui ta kogub kantavate patareide ja akude jäätmeid, kõikidelt isikutelt (nii füüsiliselt kui ka juriidiliselt isikutelt) need jäätmed tasuta vastu võtma. Kui ta kogub aga mootorsõidukite patarei- ja akujäätmeid, siis peab ta vähemalt füüsiliselt isikutelt patarei- ja akujäätmed tasuta tagasi võtma.

Nii nagu elektroonikaromu kogumissüsteemi puhul, on ka patareide ja akude tootjatel võimalus täita õigusaktide nõudeid **iseseisvalt** või teha seda **kollektiivselt**, andes oma kohustused üle tootjavastutusorganisatsioonile (TVO-le).

Juhul kui ettevõtte otsustab täita õigusaktide nõudeid iseseisvalt, peab ta korraldama tema poolt turule lastud patareide ja akude tagasivõtmise kõikides müügikohtades, kus tema tooteid müüakse. Samuti peab ta täitma seadusega kehtestatud kogumismäära ja ringlussevõtu sihtarvud. Seetõttu on majanduslikult otstarbekas iseseisvalt kogumise ja taaskasutamise kohustust täita eelkõige teatud tööstuslike või muude piiratud levikuga patareide ja akude puhul.

Nii on paljud kantavate patareide ja akude tootjad andnud oma kohustused üle TVO-le, kes sellega seotud tegevust nende eest korraldab. Juhul kui ettevõtte on oma kohustuse üle andnud TVO-le, ei pea ta ka iseseisvalt esitama aruannet (sh jäätmekäitluskava) **probleemtooteregistrisse**. Samuti ei pea näitama eraldi tagatist, kuna tootjavastutusorganisatsioonis osalemist loetakse üheks asjakohaseks rahastamissüsteemiks.

Lisainformatsiooni Eestis tegutsevate tootjavastutusorganisatsioonide ja patarei- ja akujäätmete kogumispunktide kohta leiab probleemtooteregistri kodulehelt <http://proto.keskkonnainfo.ee>

4.3.3 Kogumise määrad ja taaskasutamise sihtarvud

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 7. augusti 2008. aasta määrusele nr 124 **“Patareidest ja akudest tekkinud jäätmete kogumise, tootjale tagastamise ning taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded ja kord ning sihtarvud ja sihtarvude saavutamise tähtsajad”** peavad tootjad ja ettevõtjad (kes võtavad lõppkasutajatelt vastu patarei- ja akujäätmteid) tagama, et täidetud oleksid määrusega kehtestatud patarei- ja akujäätmete kogumise määrad ja korraldatud nende jäätmete taaskasutamine vastavalt ringlussevõtu sihtarvudele.

Kogumise määr on konkreetse kalendriaasta protsendimäär, mis saadakse kõnealuse kalendriaasta jooksul kogutud kantavate patarei- ja akujäätmete massi jagamisel kõnealuse aasta ja kahe eelneva aasta jooksul keskmiselt aastas vahetult lõppkasutajale müüdüd või kolmandatele isikutele lõppkasutajatele müümiseks üle antud patareide ja akude massiga.

Tootjad ja ettevõtjad, kes võtavad lõppkasutajatelt vastu patarei- ja akujäätmteid, peavad tagama, et hiljemalt 26. septembriks 2012 oleks jäätmtena kogutud vähemalt 25% ning 26. septembriks 2016 vähemalt 45% viimase kolme aasta keskmisena turule lastud kantavate patareide ja akude kogusest konkreetse kalendriaastal. Mootorsõidukite patarei- ja akujäätmel on need kogumise määrad vastavalt 75% ja 90%.

Mootorsõidukite patarei- ja akujäätmetele on võrreldes kantavate patarei- ja akujäätmatega sätestatud tunduvalt suuremad kogumise määrad seetõttu, et juba 2005. aastal oli nende kogumise määr umbes 65%, samas kui kantavatel patarei- ja akujäätmel oli see vaid ligikaudu 6%. Kantavate patarei- ja akujäätmete kogumise määra arvutamisel võetakse arvesse ka elektroonikaromust eemaldatud patareid ja akud. Romusõidukitest eemaldatud patareisid ja akusid aga kogumise määra hulka ei arvutata, sest nendele rakendatakse romusõidukite kogumise ja taaskasutusse ning ringlusse võtmise nõudeid.

Kogumise määra arvutatakse üldjuhul tootjate kaupa. See tähendab, et ettevõtjad, kes koguvad kantavaid või mootorsõidukite patarei- ja akujäätmteid, ja tootjad peavad tagama vähemalt kehtestatud kogumise määra nii, et kogumise määr oleks saavutatud kõigi ettevõtjate keskmisena (arvutatakse riigi tasemel). Näiteks kui üks tootja saavutab 31%-lise ja teine 24%-lise määra, siis riigi tasemel on 25%-line kogumise määr saavutatud, sest nende kahe tootja kogumise määra arvutuslik keskmine on 27,5% $(=(31+24)/2)$. Arvutamisel võetakse arvesse ka jäätmekäitlejate kogutud patarei- ja akujäätmteid.

Tööstuslikele patareidele ja akudele kogumise määra ei sätestata. See tähendab, et kõik tööstuslikud patarei- ja akujäätmteid tuleb kokku korjata ja edasisele käitlemisele suunata.

Vabariigi Valitsuse 7. augusti 2008. aasta määruse nr 124 lisas on esitatud tabel koos valemiga, mille abil kogumise määra saavutamist arvutatakse. Kogumise määra arvutamist ja selle täitmise kontrolli rakendatakse esimest korda 2011. aastal. Kogumise määra arvutab probleemtooteregister ja selle täitmist kontrollib Keskkonnainspeksioon.

Nii kantavate kui ka mootorsõidukite patarei- ja akujäätmteid tuleb koguda ka siis, kui määrusega sätestatud kogumise määr on saavutatud. Ettevõtja ei tohi lõpetada patarei- ja akujäätmete kogumist siis, kui kogumise määr on saavutatud, või korraldada patarei- ja akujäätmete kogumist aasta jooksul ainult sellisel viisil, millega oleks tagatud ainult määrukses nimetatud miinimummäära täitumine. Eesmärk on kokku korjata nii palju aku- ja patareijäätmteid kui võimalik.

Tootjatel ja ettevõtjatel, kes koguvad patarei- ja akujäätmteid, on kohustus jooksva kalendriaasta kestel kogutud patarei- ja akujäätmteid suunata ringlussevõtmiseks.

Hiljemalt 26. septembriks 2011 tuleb saavutada järgmised minimaalsed **ringlussevõtu sihtarvud**:

- 1) pliiptatareidel ja -akudel keskmiselt 65 massiprotsendi ulatuses, sealhulgas patareis ja akus sisalduva plii võimalikult kõrgel tasemel ringlussevõtt, mis on ilma ülemääraste kulutusteta tehniliselt teostatav;
- 2) kaadmium-nikkelpatareidel ja -akudel keskmiselt 75 massiprotsendi ulatuses, sealhulgas patareis ja akus sisalduva kaadmiumi kõrgemal tasemel ringlussevõtt, mis on ilma ülemääraste kulutusteta tehniliselt teostatav;
- 3) muudel patarei- ja akujäätmel keskmiselt 50 massiprotsendi ulatuses.

Sihtarvude arvutamisel võetakse arvesse ka elektroonikaromust eemaldatud patareid ja akud. Mootorsõidukitest eemaldatud akud ja patareid võetakse arvesse romusõiduki taaskasutuse ja ringlussevõtu sihtarvude arvutamisel.

Kui patarei- ja akujäätmel veetakse ringlussevõtmiseks väljapoole Euroopa Majandusühendust, arvestatakse väljaveetud patarei- ja akujäätmel ringlussevõtmisega sihtarvude arvutamisel ainult siis, kui tootja tõendab, et need patarei- ja akujäätmel on käideldud samasugustel tingimustel, nagu need on kehtestatud patarei- ja akujäätmel käitlemiseks Eestis või mujal Euroopa Majandusühenduses või OECD riikides.

4.4 Patarei- ja akujäätmel käitlusnõuded

Patarei- ja akujäätmel käitluse alla kuulub nende jäätmel vedamine, ladustamine (sh ajutine ladustamine), töötlemine ning materjalide ja koostisosade taaskasutamine ja kõrvaldamine.

Kuna suurem osa patareidest ja akudest sisaldavad suuremal või vähemal määral ohtlikke aineid, siis on oluline, et kõik patarei- ja akujäätmel kogumises ja käitlemises osalevad pooled (sh lõppkasutajad) järgiksid käitlemisele kehtestatud nõudeid.

Patarei- ja akujäätmel käitlemise nõuded on sätestatud keskkonnaministri 10. jaanuari 2008. aasta määrusega nr 5 "**Kasutatud patareid ja akude käitlusnõuded**".

Üldjuhul peab patarei- ja akujäätmel **käitus- ja ladustamiskoht**, sealhulgas ajutine ladustamiskoht, vastama jäätmeseaduses jäätmekäitluskohale sätestatud nõuetele ning olema vedelikukindla pinnakattega ja ilmastikukindla pealiskattega.

Patarei- ja akujäätmel võib ladustada ka sobivatesse **kogumismahutitesse**.

Patarei- ja akujäätmel kogumismahutid peavad olema kinnised, kaitstud ilmastikumõju eest, ei tohi läbi lasta vedelikke ning peavad olema happekindlad. Samuti tuleb jälgida, et eriti avalikes kohtades (nt kauplustes) asuvatest kogumismahutitest ei saa kolmandad isikud ilma abivahendeid kasutamata või mahutit purustamata patareid ega akusid välja võtta. Siseruumides kasutatava mahuti ainus erand on see, et mahuti ei pea olema ilmastikukindel. Muud nõuded laienevad ka sellistele mahutitele.

Patarei- ja akujäätmel sortimiseks, ringlussevõtuks või kõrvaldamiseks ettevalmistamise käigus tuleb eemaldada vähemalt kõik vedelikud ja happed.

5. Romusõidukite kogumine ja taaskasutamine

5.1 Mootorsõidukid, millele rakendatakse tootjavastutust

Mootorsõidukite ja nende osade kohta arvestuse pidamise, nendest tekkinud jäätmete kogumise, tagastamise ja taaskasutamise (k.a taaskasutamise sihtarvude täitmine) ning kõrvaldamise nõuete täitmine eeldab, et kõikidele osapooltele on selge, millised sõidukid ja nende osad tootjavastutuse alla kuuluvad.

Mootorsõiduki mõiste on määratletud jäätmeseaduses ning seda on täpsustatud Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2004. aasta määrusega nr 352 "**Mootorsõidukite ja nende osade kogumise, tootjale tagastamise, taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded, kord, sihtarvud ning rakendamise tähtajad**".

Tootjavastutuse alla kuuluv mootorsõiduk on neljarattaline mootorsõiduk liiklusseaduse tähenduses (kategooriad M_1 ja N_1) ning kolmerattaline mootorsõiduk (kategooria $L5e$), välja arvatud kolmerattaline mootorratas ja kolmerattaline mopeed.

Nimetatud määrus täpsustab, et tagasivõtu, kogumise ning taaskasutuse ja kõrvaldamise nõudeid kohaldatakse **mootorsõidukitele ja nende osadele**, mis kuuluvad teede- ja sideministri 18. mai 2001. aasta määruse nr 50 "Mootorsõiduki ja selle haagise tehnoisendile ja varustusele esitatavad nõuded" lisa 1 lisanduse B "Sõiduki kategooriad" kohaselt määratud **mootorsõidukite kategooriatesse M_1 , N_1 ja $L5e$** . Seega langevad nimetatud määruse nõuete alla **mootorsõidukid, milles ei ole üle 9 istekoha (sõiduaudod)**, ning mootorsõidukid, mida kasutatakse veoste veoks ja mille täismass ei ületa 3,5 t.

Määrust ei kohaldata keskkonnasõbralikul viisil hoitavatele vanasõidukitele ega nende osadele, mille all on mõeldud ajaloolisi, kollektsionääridele huvi pakkuvaid või kultuuriväärtust omavaid sõidukeid, mis on kasutusel, kasutusvalmis või osadeks lahti võetud.

Eraldi tuleks rõhutada, et tootjavastutuse kohustuse alla kuuluvad ka kasutuselt kõrvaldatud **rehvid**. Ülevaade rehvide kogumise ja taaskasutamise nõuetest on toodud peatükis 6.

5.2 Osapooled ja nende rollid

Romusõidukite ja nende kasutatud osade kogumise, taaskasutamise ja kõrvaldamisega seotud õigusaktide nõuete täitmisel on oma osa mitmel osapoolel.

Mootorsõidukite tootjateks loetakse isikut, kes valmistab mootorsõidukeid või veab mootorsõidukeid Eestisse majandus- või kutsetegevusena. Kuna Eestis sõiduaudote valmistajaid üldjuhul ei ole, siis kohaldub siin tootjavastutus eelkõige mootorsõidukite maaletoojatele. Tootjavastutust rakendatakse ka kasutatud autode maaletoojatele, kes toovad sõidukeid Eestisse oma majandus- või kutsetegevusena.⁴

Mootorsõidukite ja nende osade valmistajad peavad juba sõidukeid projekteerides ja valmistades arvestama teatud nõudeid, nt ohtlike ainete sisaldust mootorsõidukites ja nende osades (vt ka ptk 2.3). Mootorsõidukite tootjad peavad tagama, et vajalik teave oleks edastatud lõppkasutajatele ja jäätmekäitlejatele (vt ptk 5.3.1). Samuti on tootja kohustatud tagama ja finantseerima

⁴ Tootjavastutust ei kohaldata üldjuhul isikule, kes toob mootorsõiduki maale enda tarbeks.

romusõidukite ja kasutatud osade nõuetekohase kogumise, taaskasutuse ja kõrvaldamise ning omama selleks piisavat tagatist (vt ka ptk-id 5.3.2 ja 5.3.3).

Olulist rolli romusõidukite ja nende osade kogumise, taaskasutuse ja kõrvaldamise korraldamisel ja kogumissüsteemi haldamisel mängib **tootjavastutusorganisatsioon (TVO)**, kellele ettevõtted saavad üle anda õigusaktide nõuetest tulenevad tootjavastutuse kohustused (vt ptk 5.3.2).

Riigi (Keskkonnaministeerium ja allasutused) kohustuste hulka kuulub õigusaktide eelnõude väljatöötamine, kehtivate õigusaktide täpsustamine ja rahvusvahelise koostöö arendamine. Riigiasutuste ülesannete hulka kuulub ka liiklusregistri pidamine (Riiklik Autoregistrikeskus, ARK) ja probleemtooteregistri pidamine (Keskkonnaministeeriumi Info- ja Tehnokeskus) ning samuti järelevalve korraldamine (Keskkonnainspeksioon).

Kohaliku omavalitsuse roll romusõidukite ja nende osade kogumissüsteemi korraldamisel on võrreldes muude probleemtoodetega (nt elektroonikaromu) mõneti väiksem. See piirneb tavaliselt süsteemi toimimisest teavitamisega ning koostöös jäätmekäitlejate ja TVO-ga kogumiskampaaniate läbiviimisega. Omavalitsused korraldavad tavaliselt ka nn hüljatud romuautode kogumispunktidestse toimetamist. Küll aga on omavalitsustel õigus valvata romusõidukite käitlemisnõuete täitmise järele.

Romusõidukite ja nende osade kogumisel, lahtivõtmisel, taaskasutamisel ja kõrvaldamisel on tähtis koht **jäätmekäitlusettevõttel** kui kogutud jäätmete praktiliste käitluslahenduste pakkujal ja selle tegevuse läbiviijal. Eraldi tuleks siin mainida **lammutuskodasid**, kes tavaliselt tagavad kogutud romusõidukite nõuetele vastava demonteerimise ning eraldatud osade, komponentide ja materjalide kordus- ja taaskasutusse suunamise.

Mootorsõiduki, kasutatud osade ja vanarehvide viimase **omanikul (lõppkasutajal)** on õigus oma romusõiduk tasuta üle anda selleks ette nähtud kogumispunkti/lammutuskotta. Lammutus-kohast/kogumispunktist romusõiduki üleandmisel saadud lammutustõendi alusel saab sõiduki liiklusregistrist kustutada.

Ülevaade osapooltest ja nende kohustustest

Osapool	Kohustused/rollid
Tootja (valmistaja või maaletooja)	Peab arvestust valmistatud, sisse ja välja veetud mootorsõidukite ja nende osade, samuti tekkinud romusõidukite ning nende käitlemise kohta. Vastutab mootorsõidukite kogumise ja taaskasutamise eest vastavalt kehtestatud korrale ja sihtarvudele.
Tootjavastutusorgani-satsioon (TVO)	Võtab valmistajatelt/maaletoojatelt üle kõik või osa õigusaktidega sätestatud kohustusi, korraldades nende eest nõuetekohast aruandlust ning romusõidukite ja nende osade kogumist, taaskasutamist ja kõrvaldamist.
Jäätmekäitleja (lam-mutuskoda)	Viib läbi romusõidukite ja kasutatud osade kogumist, vedu, taaskasutamist ja kõrvaldamist vastavalt kehtestatud nõuetele.
Lõppkasutaja (vii-mane omanik)	On kohustatud andma oma kasutatud sõiduki üle tootjate korraldatud kogumissüsteemile. Mootorsõiduki kasutajal on õigus regis-tris olev romusõiduk tasuta üle anda.

5.3 Tootjate kohustused

Sarnaselt muudest probleemtoodetest tekkivate jäätmatega on ka romusõidukite kogumise/ tagasivõtu ja taaskasutusega seotud osapooltel terve rida õigusaktidest tulenevaid kohustusi.

Tootjate registreerimise ning nende poolt turule lastud mootorsõidukite ja neist tekkinud jäätmekogumise ja taaskasutamise ning käitlemise arvestuse ja aruandluse nõudeid on kirjeldatud peatükis 2.2. Samuti tuleb arvestada, et mootorsõidukitele ja nende osadele on kehtestatud teatud ohtlike ainete sisalduse piirnormid ja turule laskmise keelud, mis on ära toodud Vabariigi Valitsuse 6. juuli 2006. aasta määruses nr 154 "**Probleemtoodetes keelatud ohtlike ainete täpsustav loetelu ning probleemtoodetele kehtestatud keelud ja piirangud**" (vt ka ptk 2.3).

Järgnevalt on antud detailsem ülevaade nõuetest, mis reguleerivad teavitamist ning romusõidukite kogumist/tagasivõttu ja taaskasutamist.

5.3.1 Teavitamise kohustus

Sarnaselt teiste probleemtoodete kogumissüsteemide rakendamisega peavad mootorsõidukite ja nende osade tootjad/maaletoojad tegema **mootorsõidukite kasutajatele** kättesaadavaks teabe romusõiduki või selle osade tasuta üleandmise võimalustest ja nõuetest (sõidukite kompleksuse nõue, kogumiskohad, aadressid jm vajalik teave). Seda teavet tuleks avaldada ka uute sõidukite turustamisel kasutatavates reklaammaterjalides.

Peale selle peavad mootorsõidukite maaletoojad tegema **jäätmekäitlejatele ja lammutuskodadele** kättesaadavaks romusõiduki demonteerimiseks vajalikud andmed (Vabariigi Valitsuse 13.12.2004 määrus nr 352). Lammutuskohtadel peab olema täielik informatsioon automarkide materjalidest ja komponentidest (eriti ohtlikest ainetest ja nende paiknemisest) ning nende eraldamise/demonteerimise võimalustest. Selleks peavad mootorsõidukite valmistajad koostama vajalikud juhendid (võib esitada nii kirjalikult kui ka elektrooniliselt, nt CD-ROM-il või Internetis) ning märgistama teatud materjalid ja komponendid koodidega (Euroopa Komisjoni otsus 2001/753/EÜ). Uut tüüpi mootorsõidukite puhul tuleb vajalikud andmed lammutuskodadele kättesaadavaks teha hiljemalt kuus kuud pärast mootorsõiduki turule toomist.

Eestis sõiduautosid üldjuhul ei valmistata ja seepärast peavad eespool nimetatud teavet edastama eelkõige mootorsõidukite ja nende osade maaletoojad.

5.3.2 Kogumis- ja tagasivõtukohustus

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2004. aasta määrusele nr 352 on tootjad kohustatud korraldama kasutusest kõrvaldatud mootorsõidukite ja nende osade tasuta tagasivõtu nende toodete lõppkasutajatelt (omanikelt). Selleks peavad tootjad või neid esindav tootjavastutusorganisatsioon (TVO) rajama üleriigilise kogumissüsteemi. Kogumissüsteem põhineb **kogumiskohtadel ja lammutuskodadel**, kuhu mootorsõiduki lõppkasutajad võivad tuua oma kasutusest kõrvaldatud sõidukid.

Kogumissüsteemi toimimine

Kuna mootorsõidukite omanikud peavad üldjuhul tooma oma romusõiduki ja selle kasutatud osad kogumiskohta oma kulul, siis tuleb kogumine korraldada sellisel, et omaniku jaoks oleks romusõidukist loobumine võimalikult mugav. Seetõttu peab olema tagatud, et kogumispunkt paikneks vähemalt romusõiduki omaniku **elukohajärgse maakonna piires** (Vabariigi Valitsuse 13.12.2004 määrus nr 352).

Mootorsõiduki viimane omanik või tema volitatud isik peab saama oma romusõiduki kogumispunkti **tasuta üle anda**. Siinjuures on oluline rõhutada, et tasuta tagasivõtmise kohustus kehtib ainult liiklusregistris arvel olevatele mootorsõidukitele, millel on registreerimistunnistus. Mootorsõiduki omanikku stimuleeribki oma romusõidukit kogumis- või lammutuskohta tooma sealt saadav **lammutustõend**⁵, mis annab õiguse oma sõiduk registrist kustutada.

Vastuvõtutasu võib omanikult küsida juhul, kui üleantaval romusõidukil puuduvad olulised osad (nt kere, sillad, mootor, käigukast, katalüsaator, elektrooniline juhtplokk) või kui see sisaldab muid materjale, k.a jäätmeid, mis on sinna hiljem lisatud.

Romusõidukite või kasutatud osade toimetamisel kogumiskohta tuleb vältida nende purunemist, mis takistaks osade hilisemat korduskasutust ja materjalide taaskasutust või tekitab ohtu keskkonnale.

Koos romusõidukiga on vastuvõtja kohustatud vastu võtma kõik vanarehvid, mis on romusõiduki küljes romusõiduki üleandmise hetkel (tavaliselt kuni 5 vanarehvi). Samas on rehvide maaletoojad korraldanud muude tekkinud vanarehvide kogumist rehvitöökodade või eraldi kogumispunktide kaudu (vt ptk 6).

Kasutatud osade tagasivõtmine toimub turustajate kaudu, st et kasutatud osi saab üle anda kõikidesse sõidukiosi müüvatele kauplustele sõltumata sellest, kas isik kavatseb osta uue osa või mitte. Lisaks on võimalik kasutatud osi üle anda romusõidukite kogumispunktidele.

Nii nagu teiste probleemtoodete kogumissüsteemide puhul, on ka mootorsõidukite ja nende osade tootjatel võimalus täita õigusaktide nõudeid **iseseisvalt** või teha seda **kollektiivselt**, andes oma kohustused üle TVO-le.

Juhul kui ettevõtte otsustab täita õigusaktide nõudeid iseseisvalt, peab ta rajama omaette kogumisvõrgustiku, mis võimaldab tema poolt turule lastud mootorsõidukid koguda ja taaskasutada, nii et oleksid täidetud taaskasutuse sihtarvud. Samas eeldab romusõidukite käitlemise kulude proportsionaalse turuosa jaotamise nõue ka individuaalse lähenemise puhul teha romusõidukite kogumisel ja käitlemisel koostööd teiste tootjate või kollektiivsete süsteemidega.

Lisainformatsiooni Eestis tegutsevate tootjavastutusorganisatsioonide ja romusõidukite ning kasutatud osade kogumispunktide kohta leiab probleemtooteregistri kodulehelt <http://proto.keskkonnainfo.ee>

5.3.3 Kordus- ja taaskasutuskohustus

Mootorsõidukite ja nende osade tootjad või nende kohustused üle võtnud TVO-d peavad korraldama nende korraldatud kogumissüsteemi kaudu kogutud romusõidukite **kordus- ja taaskasutamise**, nii et oleksid tagatud nõuetekohased **sihtarvud** (Vabariigi Valitsuse määrus nr 352). Siinjuures tuleb rõhutada, et sihtarvud kehtivad ainult nendele mootorsõidukitele, millele rakendatakse tootjavastutust.

Tootja on kohustatud taaskasutama vähemalt 85% tagastatud romusõidukite aastasest keskmisest massist. Seejuures peab korduskasutusse või materjalina ringlusse võetavate komponentide, materjalide ja ainete mass olema vähemalt 80% romusõidukite aastasest keskmisest massist. Nimetatud sihtarvud kehtivad ainult nendele mootorsõidukitele, mis on tagastatud pärast 1. jaanuari 2006. Sihtarvude tõusu on ette näha alates 2015. aastast (vt tabel).

⁵ Lammutustõend võib olla ka elektrooniline, mille sel juhul edastab ARK-i jäätmekäitleja või tootja.

Kordus- ja taaskasutuse sihtarvud

	Korduskasutus ja ringlussevõtt (% romusõiduki aastasest keskmisest massist)	Taaskasutus (% romusõiduki aastasest keskmisest massist)
Alates 1. jaanuarist 2006	Vähemalt 80%	Vähemalt 85%
Alates 1. jaanuarist 2015	Vähemalt 85%	Vähemalt 95%

Romusõiduki massi arvutatakse lähtudes sõiduki registreerimistunnistusele märgitud tühimassist, millest on lahutatud 115 kg (keskmine arvestuslik rehvide ja ühe inimese kaal). **Keskmine mass** arvutatakse romusõidukite masside summa ja romusõidukite arvu jagatisena. Kui romusõidukil puuduvad sellised olulised osad nagu kere, sillad, mootor või käigukast, lahutatakse sõiduki massist täiendavalt puuduva osa mass.

Seniajani on suunatud taaskasutusse valdavalt romusõidukite metallosad. Kuna metall moodustab mootorsõiduki kogukaalust keskmiselt 65–75%, siis tekib taaskasutuse sihtarvude täitmise vajadus ka teiste materjalide (eelkõige plast, kummi ja klaas) taaskasutuseks.

Kui näiteks võtta sõiduauto keskmiseks massiks 1000 kg, siis on taaskasutuse sihtarvu (85%) täitmiseks vaja peale metallosade taaskasutada auto kohta ligikaudu 100–130 kg muid materjale. Sellest ainult 50 kg (5% romusõiduki massist) võib suunata põletusse energia tootmise eesmärgil, ülejäänud materjalid tuleb materjalina ringlusse võtta või korduskasutada.

Mõned romusõidukite osad võivad kõlvata korduskasutuseks. Seetõttu tuleks demonteeritud osad võimaluse korral varu- või asenduosadena uuesti kasutusse suunata.

Kordus- ja taaskasutuse sihtarvude täitmiseks vajalike kogumis-, demonteerimis- ja taaskasutus-toimingute läbiviimiseks peavad tootjad või neid esindavad TVO-d kokku leppima jäätmekäitlejate (lammutuskodade) ja ümbertöötlejatega.

5.4 Romusõidukite käitlusnõuded

Romusõidukite ja nende osade käitus hõlmab nende jäätmete vedu, ladustamist (sh ajutist ladustamist), demonteerimist ja lammutamist, materjalide ja koostisosade kordus- ja taaskasutust ning kõrvaldamist. Romusõidukite käitlemine kätkeb endas olulisi keskkonna- ja terviseriske. Seepärast peavad eelkõige jäätmekäitlejad ja lammutuskojad arvestama mitmeid nõudeid, mis on sätestatud keskkonnaministri 8. juuli 2004. aasta määrusega nr 89 "**Romusõidukite käitlusnõuded**".

Nimetatud määrus kehtestab **romusõidukite demonteerimise** nõuded ja tingimused, samuti **nõuded kogumiskohale ja lammutuskojale**.

Romusõiduki demonteerimisel tuleb eraldada sõidukist korduskasutatavad osad (arvestades turu vajadust ja ohutust) ning ohtlikud ained või neid sisaldavad osad (akud, PCB-sid ja PCT-id sisaldavad kondensaatorid, vedelgaasimahutid, kütused ja õlid ning muud ohtlikud vedelikud, kliimaseadmete täiteaine, plahvatusohtlikud osad, elavhõbedat sisaldavad seadmed).

Enne romusõiduki lõplikku purustamist tuleks sellelt muuhulgas demonteerida katalüsaatorid, vaske, alumiiniumi ja magneesiumi sisaldavad metallosad ning rehvid, klaas- ja suured plastosad. Seda eriti juhul, kui nimetatud materjalid ei ole tehnoloogilistel põhjustel pärast purustamist eraldatavad. Kuna purusti kergfraktsioon suunatakse valdavalt jäätmena kõrvaldamisele või mõnel

juhul ka põletusse, siis on suuremate mittemetallmaterjalist osade eelnev eraldamine vajalik taaskasutuse sihtarvude täitmiseks (vt ka ptk 4.3).

Kõikidel romusõidukite käitlusteenuseid pakkuvatel ettevõtjatel peab jäätmeseaduse kohaselt olema **jäätmeluba** ja vajaduse korral ka **ohtlike jäätmete käitluslitsents**.⁶ Jäätmeluba ja ohtlike jäätmete käitluslitsents ei pea olema kasutatud osade esmakogumiskohtadel (nt kauplused). Tootjad või neile romusõidukite käitlusteenust pakkuvad ettevõtjad peavad tagama, et romusõidukite ja nende osade kogumise, demonteerimise ja taaskasutamise tehnoloogiad ning kogumis- ja käitluskohad vastavad vähemalt keskkonnaministri määrusega nr 89 sätestatud nõuetele ja tingimustele.

6. Rehvidest tekkinud jäätmete kogumine ja taaskasutamine

6.1 Rehvid, millele rakendatakse tootjavastutust

Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2004. aasta määrus nr 352 "**Mootorsõidukite ja nende osade kogumise, tootjale tagastamise, taaskasutamise või kõrvaldamise nõuded, kord, sihtarvud ning rakendamise tähtajad**" kehtestab peale mootorsõidukite ja nende osade ka nõuded rehvide kogumisele, tootjale tagastamisele ja taaskasutamisele.

Tootjavastutust rakendatakse **kõikidele** (mitte ainult kategooriatesse M_1 ja N_1 või L5e kuuluvatele mootorsõidukite rehvidele) **teeliikluses osalevate mootorsõidukite ja haagiste kasutuselt kõrvaldatud rehvid**. Seega kuuluvad peale sõiduautorehvide siia ka veoautode, eriotstarbeliste sõidukite, traktorite ning muude mootorsõidukite ja haagiste, sh spetsiaalsete haagiste rehvid.

6.2 Osapooled ja nende rollid

Rehvidest tekkivate jäätmete ehk vanarehvide kogumis- ja taaskasutusnõuete täitmisel on oma osa mitmel osapoolel.

Rehvide tootjateks loetakse isikut, kes valmistab rehve või veab rehve Eestisse majandus- või kutsetegevusena. Juhul kui ettevõtjad toovad maale kasutatud rehve nende protekteerimise ja/ või turustamise eesmärgil, siis kohaldatakse ka neile nende rehvide osas tootjavastutust.

Tootja on kohustatud tagama ja finantseerima rehvide nõuetekohase kogumise ja taaskasutuse (vt ptk 6.3).

Olulist rolli vanarehvide kogumise, taaskasutuse ja kõrvaldamise korraldamisel ja kogumissüsteemi haldamisel mängib **tootjavastutusorganisatsioon (TVO)**, kellele ettevõtted saavad üle anda õigusaktide nõuetest tulenevad tootjavastutuse kohustused (vt ka ptk 6.3 ja 6.4).

Lõppkasutajal on õigus oma vanarehvid tasuta üle anda vastavasse kogumispunkti. Samuti võtavad paljud rehvide müüjad ja rehvivahetustöökojad uute rehvide ostmisel üks ühele vastu vanad rehvid.

⁶ Sealhulgas peab jäätmeluba ja ohtlike jäätmete käitluslitsents olema kõigil romusõidukite kogumispunktidel. Juhul kui romusõidukitest on eemaldatud ohtlikud ained, ei pruugi neid ohtlike jäätmetena enam vaadelda. Selliseid mootorsõidukeid või nende osi käitleval ettevõttel ei pea olema ohtlike jäätmete käitluslitsentsi.

Ülevaade osapooltest ja nende kohustustest

Osapool	Kohustused/rollid
Tootja (valmistaja ja maaletooja)	Peab arvestust valmistatud, sisse ja välja veetud rehvide, tekkinud vanarehvid, ning nende käitlemise kohta. Korraldab vanarehvide kogumise ja taaskasutuse vastavalt kehtestatud korrale.
Tootjavastutusorgani-satsioon	Võtab valmistajatelt ja maaletoojatelt üle nende kohustused, korraldades nende eest nõuetekohast aruandlust ning vanarehvide kogumist ja taaskasutamist.
Lõppkasutaja	Kogub kasutusest kõrvaldatud rehvid eraldi muudest jäätmetest. Tal on õigus vanarehvid tasuta üle anda rehvikogumis-punktidesse.

6.3 Tootjate kohustused

Sarnaselt muudest probleemtoodetest tekkivate jäätmetega on rehvide tootjatel (sh maaletoojatel) kohustus nende poolt turule lastud rehvidest tekkinud jäätmed tagasi võtta ja taaskasutada.

Peale selle peab rehvide tootja end registreerima ja esitama regulaarselt aruandeid probleemtooteregistrisse. Aruandes tuleb esitada andmed Eestis valmistatud (nt protekteeritud rehvid), Eestisse sisseveetud rehvide, turule lastud ning väljaveetud rehvide osas nii tonnides kui tükkides. Täpsem ülevaade tootjate registreerimise ning nende poolt turule lastud rehvide ja neist tekkinud jäätmete kogumise ja taaskasutamise arvestuse ja aruandluse nõuete kohta on antud peatükis 2.2.

Nõuded kogumissüsteemile

Vastavalt Vabariigi Valitsuse 13. detsembri 2004. aasta määrusele nr 352 peavad rehvide tootjad korraldama kõikide vanarehvide tasuta tagasivõtmise lõppkasutajatel (nt füüsiliselt isikutelt, transpordiettevõtelt) ja ka omavalitsustelt. Sealhulgas on tootjad kohustatud tagasi võtma ja taaskasutama nn ajaloolised rehvid, mis on turule lastud või jäätmeteks muutunud enne 1. jaanuari 2005.

Vanarehvide kogumisvõrgustikule kohaldatakse samasuguseid nõudeid nagu romusõidukitele. Vanarehvide üleandmine peab olema tagatud lõppkasutaja **elukohajärgses maakonnas** (st igas maakonnas peab olema vähemalt üks kogumispunkt). Vanarehvide kogumispunktid asuvad eelkõige jäätmejaamade ja prügilate territooriumil. Samuti võivad need asuda ettevõtete territooriumidel.

Nii nagu teiste probleemtoodete kogumissüsteemide puhul, on ka vanarehvide tootjatel võimalus täita õigusaktide nõudeid **iseseisvalt** või teha seda **kollektiivselt**, andes oma kohustused üle tootjavastutusorganisatsioonile (TVO-le).

Juhul kui ettevõtte otsustab täita õigusaktide nõudeid iseseisvalt, peab ta rajama omaette kogumisvõrgustiku, mis võimaldab tema poolt turule lastud rehvid koguda ja taaskasutada. Samas eeldab vanarehvide käitlemise kulude proportsionaalse turuosa jaotamise nõue ka individuaalse lähenemise korral vanarehvide kogumisel ja käitlemisel koostööd teiste tootjate või kollektiivsete süsteemidega.

Seetõttu on valdav osa rehvide tootjaid andnud oma kohustused üle TVO-le. Juhul kui ettevõtte on oma kohustuse üle andnud TVO-le, ei pea ta ise esitama **probleemtooteregistrisse** aruannet (sh jäätmekäitluskava). Samuti ei pea ta näitama eraldi tagatist, kuna tootjavastutusorganisatsioonis osalemist loetakse üheks asjakohaseks rahastamissüsteemiks. TVO tagab vanarehvide kogumise ja taaskasutamise tootja deklareeritud rehvikoguste alusel.

Tootja ja TVO peavad vastu võtma kõik vanarehvid, mis neile tahetakse üle anda. Vastuvõtmisel ei tohi seada piiranguid (nt, et vastu võetakse korraga ainult x kogus vanarehve) ega küsida vastuvõtmisel vanarehvide käitlemise eest tasu. Tootja ja TVO ei pea vastu võtma seda liiki vanarehve, millist liiki rehve nad ise turule ei lase (nt, ei pea ainult M_1 ja N_1 kategooria sõidukite rehve turule laskev tootja vastu võtma veoautode rehve).

Kõik kogutud vanarehvid tuleb 100% taaskasutada, sest vanarehvide ladestamine prügilasse (nii tervelt kui tükeldatuna) on keelatud.

Lisainformatsiooni Eestis tegutsevate
tootjavastutusorganisatsioonide ja vanarehvide kogumispunktide
kohta leiab probleemtooteregistri kodulehelt
<http://proto.keskkonnainfo.ee>

